

NOAH - for dyrs rettigheter: Høringssvar til NOU (2014:15) "Norsk Pelsdyrhold - bærekraftig utvikling eller styrt avvikling?"

Innhold

Oppsummering av kommentarer

Kommentarer til Del I, "Mandat, utvalg og sammendrag"

Kommentarer til Del II, "Historikk, næringen i dag, rammevilkår og naturmangfold"

Kommentarer til Del III, "Motstand, etikk og dyrevelferd"

Kommentarer til Del IV, "Alternativer for pelsdyrnæringens framtid i Norge"

Avslutning

Oppsummering av kommentarer

Del I, Kapittel 1

• NOAH ser med beklagelse på at medlemmer i Pelsdyrutvalget innehar posisjoner med forankring i og oppdragsforskning fra pelsnæringen. Inntrykket utenfra er at deler av utvalget har hatt større fokus på innspill fra næringsaktører enn praksisnære, veterinærfaglige og fagetiske faktorer.

Del II, Kapittel 3

• Drivkraften for etablering av pelsdyroppdrett var muligheter for inntjening. Ville populasjoner var utnyttet langt over bærekraft. Deretter ble inntjening basert på hold av aktive rovdyr i bur. Sistnevnte innebærer dyrevelferdsproblemer som møter veterinærfaglig kritikk^{1, 2}. Handelsnæringen med pelsdyr, har etter NOAHs oppfatning, relativt kort historikk - med historiske elementer som man ikke burde være stolt av.

• Revens og minkens naturlige adferd og biologi har høy relevans for det verdivalget som norske politikere står ovenfor. Det er sterkt beklagelig at revens og minkens naturlig biologi, adferd og økologi ikke vektlegges mer i NOU (2014:15). NOAH er kritiske til at gjengitt dyrevelferdsforskning hovedsakelig er relatert til drift i bur. Revens og minkens naturlige adferd og behov i viltlevende tilstand er ikke belyst tross høy relevans.

• Genetiske studier som sammenligner ulv og hund illustrerer den lange tidsaksen for såkalt genetisk domestisering^{3, 4} NOAH mener at det er betenkelig populistisk forenkling å formidle fremgang i fenotype for tamhetsgrad (ontogenetisk domestisering). Uteblitt genetisk domestisering over 40-50 generasjoner støttes av studier i samme revpopulasjon som var grunnlag for uttalelsen til NOU (2014:15) / Norges Forskningsråds (2005). Disse viser minimale endringer i genuttrykk 40-50 generasjoner.^{5, 6, 7} Med bakgrunn i dette vil NOAH bidra til å avlive myten om "ekspress-domestisering" av mink og rev.

• NOAH vil vektlegge at domestisering ikke betyr "tilpasset bur". Behovet for bevegelse og aktivitet avles ikke bort ved seleksjon for økt tamhetsgrad. Etter NOAHs oppfatning er det ikke automatisk et likhetstegn mellom høy tamhetsgrad og god velferd. NOAH anmoder om at man ser problemene ved

¹ Den Norske Veterinærforening, 2009 Norsk Veterinær Tidsskrift, nr. 7/09

² Mejdell C og Holstad G. Veterinærinstituttet debattinnlegg Aftenposten 28.05.2013
<http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Vart-pelsdyrhold-bor-avvikles-7207189.html>

³ Saetre, P., Lindberg, J., Leonard, J.A., Olsson, K., Pettersson, U., Ellegren, H., Bergstrom, T.F., Vila, C., and Jazin, E. (2004). From wild wolf to domestic dog: gene expression changes in the brain. Brain Res. Mol. Brain Res. 126, 198–206

⁴ Galibert F1, Quignon P, Hitte C, André C. Toward understanding dog evolutionary and domestication history. C R Biol. 2011 Mar;334(3):190-6.
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21377613>

⁵ Lindberg, J et al. Selection for tameness has changed brain gene expression in silver foxes. Current Biology, Volume 15, Issue 22, pR915–R916, 22 November 2005
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0960982205013278>

⁶ Lindberg, J. et al. 2007 Selection for tameness modulates the expression of heme related genes in silver foxes. Brain Functions 2007. 3:18 <http://www.behavioralandbrainfunctions.com/content/3/1/18>

⁷ Kukekova, A.V. et al. Sequence comparison of prefrontal cortical brain transcriptome from a tame and an aggressive silver fox (*Vulpes vulpes*). BMC Genomics. 2011; 12: 482.
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3199282/>

å endre fenotype slik at hundefabrikk-lignende tilstander oppstår. Det bør utøves en viss faglig forsiktighet ved optimistisk formidling om avl for økt tam fenotype. Det er på det rene at avl for tam fenotype kan redusere fryktsomhet. Allikevel er frykt kun ett av mange dyrevelferdsproblemer hos pelsdyr. Avl for redusert fryktsomhet er ikke en lettvint løsning på alle de andre dyrevelferdsproblemene og etiske betenkelighetene ved oppdrett av pelsdyr.

- NOAH savner dreining av teknisk fokus til reell beskrivelse av problemer for pelsdyrene i NOU (2014:15). Fremstilling av flere risikofaktorer for dyrene som er godt kjent, kunne gitt økt objektivitet og forståelse. Når man skjuler dyrs lidelse bak "fagnøytral" eller teknisk fokusert språk, skaper det ikke nødvendigvis forståelse for dyrs behov hos den som leser.
- (NOU 214:15) er klar på at dyrevelferdsmålene for avl som ble framsatt av Stortingsmelding (2002) mangler måloppnåelse. Dette på tross av at den samme (NOU 214:15) hevder at næringen vektlegger avl for tillitsfullhet i prosessbeskrivelsen. Rapporten kan synes å inneholde motsigelser på dette punktet. Statlige tilskudd til avlsarbeid kan være feilslått. I tillegg belyses ikke brudd på Forskrift om hold av pelsdyr § 6.
- "Lynnekartleggingen" måler grad av frykt, ikke positiv sinnstilstand. Ikke desto mindre viste 60% av mink og rev fryktsomhet. Fokus på frykt reflekterer ikke "bred kjennskap" til artenes adferd, og beskriver dyrenes opplevelse av buret mangelfullt.
- NOU (2014:15) unnlater å problematisere avlivingsmetodene - selv om dette er gjort av bl.a. EFSA, EU Scientific Committee on Animal Health and Animal Welfare, EFTA og VKM.
- Pelsdyroppdrett er ikke forenlig med god dyrevelferd, selv om det foregår i samsvar med gjeldende regelverk og FarmSert krav. Næringens egne FarmSert ordninger fremstår med lite konsekvens for oppdretterne. Mangel på systematiske tiltak mot høy valpedødelighet er et eksempel. Overholdelse av regelverkets minimumskrav kan ikke likestilles med god dyrevelferd. OA merking er innholdsløs med hensyn til reelle dyrevelferdskrav. Merkeordningen refererer kun til opprinnelse og tilstedeværelse av (en form for) retningslinjer for hold av pelsdyr i bur.
- NOAH mener at Norge bør være et toneangivende internasjonalt forbilde ved verdivalget som gjelder dyr. Dette må innebære å ta avstand fra å holde pelsdyr i bur for å framskaffe et luksusprodukt til eksport. Skandinavisk pelsbransjes lobbying overfor bl.a. Kina bidrar til problemer for organisasjoner som fremmer dyrevelferd i landet. Kinesiske dyrevernerorganisasjoner vil få sitt arbeid for pelsdyrene styrket ved et norsk pelsdyrforbud.
- NOAH er kritiske til at gjengitt dyrevelferdsforskning hovedsakelig er relatert til drift i bur. Revens og minkens naturlige adferd og behov i villlevende tilstand har høy relevans for verdivalget som norske politikere står ovenfor.

Del II, Kapittel 4

- Norsk motebransje ønsker ikke å befatte seg med produkter som er et resultat av dyrs lidelse. NOAH påpeker at norsk motebransjes standpunkt i saken ikke er belyst eller etterspurt av Pelsdyrutvalget i deres undersøkelser om pelsnæringen har en "bærekraftig fremtid" eller ikke.
- NOAH mener både inntjening og antall årsverk er mangelfullt beskrevet, og at ikke kun et "toppår" bør ligge til grunn for utregningene.

- NOAH understreker at kun 10% støtter økonomiske tilskudd til pelsnæringen, og mener derfor at også tilskudd til avlsarbeid er feilslått politikk.

Del II, Kapittel 5

- Under kapittel om miljøpåvirkninger er garveprosessen for Norsk pels i Kina utelatt. Garveprosessene bidrar til at pels er skadelig for miljø og folk.

Del III, Kapittel 6

- NOU (2014:15) burde ha gjengitt utenlandsk opinion mer balansert, og gjengitt spørsmålsstillinger der undersøkelser fremlegger avvikende tall.
- NOU (2014:15) underkommuniserer norsk motebransjes motstand mot pels: Oslo Fashion Week var første moteuke i verden mot pels, ingen norske moteblader viser pels og 250 moteaktører støtter Mote Mot Pels.
- NOAH presiserer at for NOAHs vedkommende ligger i pelsdyrsaken både faglige vurderinger av dyrevelferd, etisk evaluering av relasjonen til dyret og den ikke-eksisterende nytteverdien for allmenheten, til grunn for motstand.
- NOU (2014:15) utelater NENTs fagetske vurdering av pelsdyrhold, og er bemerkelsesverdig kort i sin presentasjon av de veterinærfaglige miljøene.
- NOU (2014:15) feilfremstiller medias dekning av dyrevern.

Del III, Kapittel 7

- NOU (2014:15) virker i liten grad å ha tatt de etiske problemstillingene og den etiske analysen i seg selv på alvor. NENT anbefaler bruk av analyseverktøy som etisk matrise, for å sikre at vektingen på de ulike parter i en etisk vurdering, blir transparent og begrunnet.
- NOU (2014:15) utelater et av de viktigste verdiutsagnene i Dyrevelferdsloven: Dyr skal beskyttes fra "fare for unødig påkjenninger og belastninger". "Nødvendigheten" av pelsdyrenes belastninger er et sentralt element i en verdivurdering opp mot loven.
- NOAH påpeker at WelFur både i faktisk innhold og prosess på ingen måte kan måles med Welfare Quality. NOAH anser at WelFur kun er en ny måte for næringen å beskrive dyrets svært begrensede liv i buret, med mer fordelaktig terminologi enn det fortjener.
- NOU (2014:15) feiler i å analysere kravene fra Dyrevelferdsmeldingen (2002-2003) til pelsdyrnæringen, i forhold til dyrenes reelle situasjon. Drøfting av de etiske konsekvensene av at dette kritiserte dyreholdet fortsetter med ikke færre, men tvert imot flere problemområder, forblir ubehandlet.
- NOU (2014:15) skal vurdere pelsdyrenes situasjon i bur i en etisk vurdering, og ikke etterlevelse av regelverk.
- NOU(2014:15) har ikke foretatt en etisk drøfting av pelsdyrholdet satt opp mot formålet pels. Når NOU (2014:15) konkluderer med at "spørsmålet om formålets etiske betydning kan reises for alle dyrehold", er dette en selsagthet uten mening. Pelsdyrutvalget fikk i mandat å vurdere nettopp pelsdyrholdet, ikke alle dyrehold. I denne oppgaven har de feilet.

Del IV, Kapittel 8

- Når bærekraftig utvikling for dyrehold skal drøftes i en rapport, forventer NOAH at fokuset skal være rettet på selve dyrene. Fokus i NOU 214:15 er etter NOAHs oppfatning først og fremst på næring. Muligheter for at nye driftsformer kan gi løft for pelsdyrnæringens image/ansikt utad belyses. Dette går på bekostning av fokus på pelsdyrene, og hvordan man best avhjelper deres nåværende lidelser.

- Det er disrepsekt for politisk prosess, faglige råd og opinion at tiltakene for "bærekraftig utvikling" i NOU (2014:15) på vesentlige punkter er nøyaktig de samme som Dyrevelferdsmeldingen (2002-2003) foreslo med tiårsfrist for gjennomføring - med det unntak at NOU (2014:15) ikke setter noen frist. Konsekvensene av å fortsette pelsdyrhold - for dyrene, for samfunnet, for Mattilsynets ressursbruk og for lovverkets troverdighet - belyses ikke.

Del IV, Kapittel 9

- Eidsivating Lagmannsrett som nevnes i NOU (2014:15) fremførte at "dersom en kun la en etisk betraktning til grunn for vurderingen av pelsdyroppdrett, så ville en slik virksomhet vanskelig kunne aksepteres". Dette er ikke diskutert i NOU (2014:15).

- Dyrevelferdslovens §22 kan uten problemer brukes til å forby driftsmåter - f.eks. bur. Denne type regulering av driftsmåte for dyr finnes allerede i andre forskrifter. NOAH poengterer at Produksjonsdyrforskriften §22 kan hevdes å allerede innebære forbud mot hold av rev og mink i bur - og at denne gjelder over Pelsdyrforskriften.

- I en rekke land Norge kan sammenligne seg med har pelsdyroppdrett blitt avvikles gjennom strengere dyrevelferdskrav. NOU (2014:15) begrunner ikke hvorfor dette ikke skulle være "aktuelt" i Norge. Tvert imot fremstår Pelsdyrutvalgets ubegrunnet utsagn på dette punktet som et uakseptabelt forsøk på å låse og innskrenke politikernes handlingsalternativer.

- Importforbud av pels er et viktig og positivt tiltak som det er hjemmel for i Dyrevelferdsloven dersom pelsdyrholdet avvikles i Norge. Det er imidlertid ingen forutsetning for avvikling. WTOs avgjørelse (2014) i "selsaken" (EU mot Norge/Canada) skaper presedens for at dyrevelferdshensyn og "public morale" er legitime grunner for handelsforbud.

Del IV, Kapittel 10

- NOAH vil oppfordre regjering og Stortinget til å se svakhetene i voteringen fra pelsdyrutvalgets medlemmer. Det skal være de folkevalgte - med respekt for opinion og dyrenes velferd - som har mandat til å avgjøre pelsdyrenes framtid.

Del IV, Kapittel 11

- NOU (2014:15) underslår kostnadene ved fortsatt pelsdyrhold - spesielt konkurransen om ressurser til tilsyn med og forskning på dyrevelferd for andre arter.

Kommentarer til Del I, "Mandat, utvalg og sammendrag"

1 Mandat, sammensetning og arbeidsmåte^{a)}

Til 1.2 Utvalgets sammensetning og 1.4 Utvalgets arbeid

NOAH er godt kjent med prosessen rundt opprettelsen av Pelsdyrutvalget, og vil påpeke at utvalget er en politisk konstruksjon fra en regjering med sterk indre splid i spørsmålet. I prosessen ble flere relevante fagpersoner foreslått av involverte parter, men ble nektet deltagelse av andre involverte parter. En forutsetning var at medlemmene i utvalget ikke skulle representere "sider" i pelsdyrspørsmålet. Denne forutsetningen ble beklageligvis ikke overholdt.

Flere av medlemmene i utvalget har relasjoner til næringen eller har uttalt seg positivt om næringen før arbeidet startet. NOAH vil her ikke gå inn på ubalanserte medieuttalelser, men mener det er beklagelig at reelle økonomiske relasjoner har blitt oversett. Et av utvalgsmedlemmene er mangeårig pelsdyrforsker i Danmark, og president i IFASA.⁸ Dette er en forskningsorganisasjon som i stor grad er finansiert av pelsnæringen og har en tydelig rolle som bidragsyter til næringen.⁹ Et annet medlem er instituttleder på den avdelingen på Universitetet i Ås hvor nettopp en del av den næringsfinansierte pelsdyrforskningen har foregått.¹⁰ Sett i lys av at nettopp midler til videre pelsdyrforskning er et sentralt tema i utvalgets vurdering, kan dette ses som uheldig.

NOAH bemerker også at utvalgets valg av besøk og invitasjoner fremstår ubalansert: Med unntak av ett fellesmøte med norske dyrevernorganisasjoner, har utvalget ikke invitert inn parter som kan belyse faglig kritikk av pelsdyrhold. NOAHs oppfordring på dette møtet, om å invitere fagmiljøer som Veterinærforeningen og Veterinærinstituttet ble ikke fulgt opp. Man har heller ikke invitert etologer med spesialkunnskap på pelsdyrenes naturlige adferd i fri tilstand. I forhold til den etiske diskusjonen, reagerer NOAH på at verken Rådet for dyreetikk eller De nasjonale forskningsetiske komiteene (NENT) er oppsøkt. Derimot har utvalget besøkt et pelsdyrfôrlag, en pelssingssentral og fem pelsfarmer i tillegg til møte med næringen. Man har også besøkt auksjonscenteret Saga Fur og organisasjonene ProFur i Finland. I tillegg burde etter NOAHs oppfatning også representanter fra Norsk motebransje blitt inkludert underveis i prosessen.

NOAH ser med beklagelse på at medlemmer i Pelsdyrutvalget innehar posisjoner med forankring i og oppdragsforskning fra pelsnæringen. Inntrykket utenfra er at deler av utvalget har hatt større fokus på innspill fra næringsaktører enn praksisnære, veterinærfaglige og fagetiske faktorer.

⁸ <http://anis.au.dk/aktuelt/nyheder/vis/artikel/pelspraesident-er-fra-danmark/>

⁹ http://www.ifasanet.org/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=33;
<http://www.wearefur.com/content/ifasa-international-fur-animal-scientific-association-conference>

¹⁰ <http://www.nmbu.no/ans/torstein.steine;>
<http://www.nmbu.no/om/fakulteter/vetbio/institutter/iha/forskning/temasider/pelsdyr/etologi-atferd-og-husdyrmilj->

Kommentarer til Del II, "Historikk, næringen i dag, rammevilkår og naturmangfold"

3 Pelsdyrhold – historikk, næringen i dag, forskning

Til 3.1 Pelsdyrholdets historikk og 5.3 konsekvenser for naturmangfoldet^{b)}

NOU (2014:15) og pelsdyrmiljøene fremhever verdien av pels og skinn som en tradisjonell verdi ved historiske plagg. Men, som NOU (2014:15) sier, ble pelsdyrhold og burene innført i løpet av det siste århundret. NOAH er kritiske til NOU (2014:15)s vektlegging av pelsdyroppdrettens historiske verdi. Pelsdyrjegerne var markedsorienterte gründere og opportuniste - ikke nøysomme naturfolk som historisk sett jaktet på pels til eget bruk mot kulde. Å fremstille dem som sistnevnte, kan oppfattes som villedende markedsføring. Pelsdyrnæringens opprinnelse ble drevet fram av effektiv inntjening da pelsjegerne tømte økosystemene for pelsdyr. Pelsdyrjegerne skapte et handelsmarked basert på såkalt overexploitasjon - som innebærer for høyt uttak versus bærekraft.¹¹ Den nord- amerikanske sjøminken (mustela macrodon/neovison macrodon) er fortsatt utryddet.¹² Denne var et særlig ettertraktet pelsjaktobjekt på grunn av kroppsstørrelsen. NRK viste nylig eksempel på hvor ressurskrevende og sårbart det er å rehabilitere sjøoter etter pelsjegernes framferd.¹³

Utsagnet "ingen annen handelsvare kan føres lenger tilbake i tid" fremstår for øvrig som et kildeløst reklameutsagn som ikke hører hjemme i NOU (2014:15). Påstander om "eldste handelsvare" er det tydeligvis flere andre gjenstander som smykker seg med: obsidian og flint i steinalderen,¹⁴ te fra Kina,¹⁵ - og i Norge påstås fisk å inneha plassen.¹⁶ For øvrig er det ikke nødvendigvis en hedersbetegnelse, da også slavehandel dessverre oppstår tidlig i menneskets historie.

Drivkraften for etablering av pelsdyroppdrett var muligheter for inntjening. Ville populasjoner var utnyttet langt over bærekraft. Deretter ble inntjening basert på hold av aktive rovdyr i bur. Sistnevnte innebærer dyrevelferdsproblemer som møter veterinærfaglig kritikk^{17, 18}. Handelsnæringa med pelsdyr, har etter NOAHs oppfatning, relativt kort historikk - med historiske elementer som man ikke burde være stolt av.

Til 3.1.1 Viltlevende rev og mink^{b)}

NOAH er undrende til at avsnittet om viltlevende rev og mink er mindre enn en side langt. Avsnittet utgjør derved kun en prosent av NOU (2014:15). En vitenskapelig rapport fra EU kommisjonen

¹¹ Hauser O1, Rand DG, Peysakhovich A, Nowak MA. Cooperating with the future. Nature. 2014 Jul 10;511(7508):220-3.

¹² <http://www.iucnredlist.org/details/40784/0>

¹³ <http://tv.nrk.no/serie/newton/DMPV74001015/15-03-2015> (...) på veien tilbake til et liv i havet. I Montereybukta i California (...) dyktige vitenskapsfolk redde livet deres. Kommentar: Torfinn Borkhus.

¹⁴ <http://en.wikipedia.org/wiki/Trade>

¹⁵ http://www.huffingtonpost.com/kensington-explorersinresidence/faces-of-the-tea-horse-ro_1_b_3690452.html

¹⁶ <http://www.spartacus.no/index.php?ID=Bok&ID2=274>

¹⁷ Den Norske Veterinærforening, 2009 Norsk Veterinær Tidsskrift, nr. 7/09

¹⁸ Mejdell C og Holstad G. Veterinærinstituttet debattinnlegg Aftenposten 28.05.2013 <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Vart-pelsdyrhold-bor-avvikles-7207189.html>

(2001)¹⁹ ble skrevet med lignende formål som NOU (2014:15). Denne vektla betydningen for pelsdyrenes naturlige biologi, økologi og adferd langt høyere ved å gi emnet femten prosent av rapporten. Den balanserte vinklingen til EU rapporten er etter NOAHs oppfatning avgjørende for å kunne drøfte etikken ved at aktive rovdyr skal holdes i ulike former for bur.

NOAH bemerker også at NOU (2014:15) har valgt å formidle at dyrenes naturlige adferd og behov i overveiende grad er relatert til "næringssøk". Eksempelvis skrives det om minken at "Også aktivitet i vann er relatert til næringssøk". Men aktivitet i vann for mink er relatert til mer enn næringssøk - utforskning, territorial adferd, reproduksjon, lek, bevegelsesutfoldelse m.m. Man kan feilaktig ledes til å tro at dyrenes adferd i naturen er mer begrenset enn det som er tilfelle.

Revens og minkens naturlige adferd og biologi har høy relevans for det verdivalget som norske politikere står ovenfor. Det er sterkt beklagelig at revens og minkens naturlig biologi, adferd og økologi ikke vektlegges mer i NOU rapporten.

Til 3.1.2 Domestisering^{b)}

Selvsagt er endring av fenotype^{20, 21} del av en lang domestiseringsprosess.^{22, 23} Allikevel er den genetiske domestiseringsperioden særdeles kort for farmrev og -mink (<100 år) versus hund og beitedyr (>10 000 år). Studier viser at det er store forskjeller i genuttrykk mellom domestisert versus ikke-domestiserte dyr. Relevante eksempler er studier som sammenligner ulv og hund^{24, 25}, og ur-svin og moderne svin.^{26, 27} NOU (2014:15) refererer Norges Forskningsråds (2005) gjengivelse av de russiske studiene fra Belyaev (1979, 1985) og Trut (1999).²⁸ Studiene viser at målrettet seleksjon over få generasjoner kan dempe uttrykket (fenotype) for frykt og aggresjon. Derved vektlegger NOU

¹⁹ The Welfare of Animals Kept for Fur Production – Report of the Scientific Committee on Animal Health and Animal Welfare, European Commission, 2001.

²⁰ Huang S, Slomianka L, Farmer AJ, Kharlamova AV, Gulevich RG, Herbeck YE, Trut LN, Wolfer DP, Amrein I. Selection for tameness, a key behavioral trait of domestication, increases adult hippocampal neurogenesis in foxes. *Hippocampus*. 2015 Jan 23

²¹ Gogoleva, S.S. et al. Effects of selection for behavior, human approach mode and sex on vocalization in silver fox. *J Ethol*. 2013 Jan 1; 31(1): 95–100. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3601802/>

²² <http://www.americanscientist.org/issues/feature/1999/2/early-canid-domestication-the-farm-fox-experiment>

²³ Lyudmila Trut, Irina Oskina, and Anastasiya Kharlamova. Animal evolution during domestication: the domesticated fox as a model. *Bioessays*. 2009 Mar; 31(3): 349–360.

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2763232/>

²⁴ Saetre, P., Lindberg, J., Leonard, J.A., Olsson, K., Pettersson, U., Ellegren, H., Bergstrom, T.F., Vila, C., and Jazin, E. (2004). From wild wolf to domestic dog: gene expression changes in the brain. *Brain Res. Mol. Brain Res.* 126, 198–206

²⁵ Galibert F1, Quignon P, Hitte C, André C. Toward understanding dog evolutionary and domestication history. *C R Biol*. 2011 Mar; 334(3):190-6.

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21377613>

²⁶ Allowen Evin, corresponding author Keith Dobney, Renate Schafberg, Joseph Owen, Una Strand Vidarsdottir, Greger Larson, and Thomas Cucchi Phenotype and animal domestication: A study of dental variation between domestic, wild, captive, hybrid and insular *Sus scrofa* *BMC Evol Biol*. 2015; 15(1): 6.

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4328033/>

²⁷ Songbai Yang Xiuling Li, Kui Li, Bin Fan, and Zhonglin Tang. A genome-wide scan for signatures of selection in Chinese indigenous and commercial pig breeds. *BMC Genet*. 2014; 15: 7.

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3898232/>

²⁸ Norges Forskningsråd, 2005. Forskningsbehov innen dyrevelferd i Norge, Rapport fra Styringsgruppen for Dyrevelferd – forsknings- og kunnskapsbehov.

(2014:15) kun den ontogenetiske delen av domestiseringen. NOU (2014:15) nevner ikke studiene som kom to år senere der linjer fra de samme selekterte (S) og uselekterte (NS) russiske revene ble eksportert til NMBU for å sammenligne forskjellen mellom genuttrykket i hjerneregionene som regulerer for adferd. Studien sammenlignet det genetisk uttrykket i «adferds-hjernen» hos rever som er selektert for tamhetsgrad med *ikke-selekterte rever*. Begge gruppene ble holdt i bur. Disse studiene viste at førti generasjoner med seleksjon for tamhet ikke ga vesentlige forskjeller i genuttrykk mellom selekterte (S) og uselekterte (NS) rever. Forfatteren konstaterte at det var minimalt med forskjeller i genuttrykk til å være fra et storskala genekspressionsstudie med en matrise som inneholdt 29,750 cDNA kloner.²⁹ Artikkelforfatteren selv, formulerer dette slik i et oppfølgende studie: "We have previously showed that genetic changes in behavior caused by selection for tameness may be associated with only limited changes in the brain transcriptome."^{30, 31} Forskingen til Lindberg et al. støttes av nyere lignende genekspressionsstudie i adferdshjernen til revelinjer som var blitt selektert for høyt versus lavt aggresjonsnivå.³² Disse studiene viser at det ikke skal tas for lett på formidling om rask framgang i genetisk domestisering. NOAH oppfatter pelsdyrvalgets rapport som selvmotsigende på dette punktet. På den ene siden gjengis teoretisk grunnlag for domestiseringsprosessen. Deretter formidler rapporten bare halve grunnlaget (ontogenesen) for domestiseringsprosessen og utelater studier som viser at det ikke har vært noen særlig grad av endringer i genene – jf. andre studier^{33, 34} som beskriver genetisk domestisering.

Både avl og miljø har effekt på fenotype og domestisering. Allikevel blir den politiske diskusjonen om avl for økt tamhetsgrad ofte forenklet slik at journalister og politikere kan forledes til å formidle at: «bare pelsdyrene blir tamme, så har de god velferd i bur». Det er betenkeligheter med å sette likhetstegn mellom god dyrevelferd og økt tamhetsgrad. Ved et hypotetisk scenario med hold av en hundelignende revestamme ville pelsdyroppdrettsanleggene uansett måtte ha et industrialisert system («hundefabriker»). Internasjonal konkurransekraft er vesentlig med 99 % pelseksport fra Norge. Uavhengig av driftsformer i Norge, så er det en realitet at norskprodusert pels eksporteres til marked som vil drive med burdrift til lavest mulige kostnad.

NOAH vil vektlegge at domestisering ikke betyr "tilpasset bur". Også på dette punktet er NOU (2014:15) selvmotsigende. På den ene siden presiseres det at "Atferder og atferdsbehov blir ikke borte under domestiseringen", men likevel postuleres det at "Domestisering er prosessen hvor en dyrepopulasjon blir tilpasset mennesket og det menneskeskapte miljø". Domestisering kan imidlertid på ingen måte sies å "tilpasse" pelsdyrene til å leve i bur. "Det menneskeskapte miljø" kan være både

²⁹ Lindberg, J et al. Selection for tameness has changed brain gene expression in silver foxes. Current Biology, Volume 15, Issue 22, pR915–R916, 22 November 2005

³⁰ Lindberg, J et al. Selection for tameness has changed brain gene expression in silver foxes. Current Biology, Volume 15, Issue 22, pR915–R916, 22 November 2005

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0960982205013278>

³¹ Lindberg, J. et al. 2007 Selection for tameness modulates the expression of heme related genes in silver foxes. Brain Functions 2007. 3:18 <http://www.behavioralandbrainfunctions.com/content/3/1/18>

³² Kukekova, A.V. et al. Sequence comparison of prefrontal cortical brain transcriptome from a tame and an aggressive silver fox (*Vulpes vulpes*). BMC Genomics. 2011; 12: 482.

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3199282/>

³³ Saetre, P., Lindberg, J., Leonard, J.A., Olsson, K., Petterson, U., Ellegren, H., Bergstrom, T.F., Vila, C., and Jazin, E. (2004). From wild wolf to domestic dog: gene expression changes in the brain. Brain Res. Mol. Brain Res. 126, 198–206

³⁴ Galibert F1, Quignon P, Hitte C, André C. Toward understanding dog evolutionary and domestication history. C R Biol. 2011 Mar;334(3):190-6.

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21377613>

rikt og utilfredsstillende. Selv ikke et av de mest domestiserte dyr - hunden - kan tilpasses et utilfredsstillende menneskeskapt miljø som et bur.

Industripreget i pelsdyrholdet ble illustrert ved NOU (2014:15) kapittel 7.2.5. under avsnittet «Avl for tillitsfullhet»: «Utvalget har erfart at tidlig sosialisering hos rev i hovedsak består i å snu valpekassen ved tre ukers alder slik at valpene vil se røkterne, dernest ved flytting av valpene når de skal avvennes. Direkte positiv håndtering som et tiltak for at dyrene fra tidlig alder skal bli tillitsfulle og tamme nok til å håndteres og stelles på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte, blir derfor ikke gjort eller gjort i svært liten grad. NPA opplyser at det per mink beregnes 2 timers arbeid per år og for revetiske beregnes det 7 timer arbeid per år. Dette vil i praksis si at det blir svært lite tid per dyr.» Det er grunn til å anta at endring av driftsform vil øke kostnader og potensielt vil kunne redusere oppmerksomhet til dyrene ytterligere.

I den grad adferd er påvirket av gener og ikke av miljø, så er ulike fenotyper for adferd påvirket av mange gener samtidig.^{35, 36} Derfor byr sammenhenger mellom avl og adferd på komplekse utfordringer for forskerne. Når hovedmålet med selektiv avl er økt tamhetsgrad, så går det ikke automatisk i at denne avlstilnærmingen vil endre andre (uønskede?) iboende adferdsbehov til pelsdyr. Det er heller ikke en selvfølge at en type adferd kan avles bort uten skadende effekt på annen type adferd. Eksempler på slike iboende adferdsbehov som ikke tilfredsstilles hos pelsdyr i fangenskap, er: sosial struktur som flokk/pardannelse og territorialitet, bevegelsesbehov, utforskningsadferd, jaktadferd, foreldreadferd, graveadferd, adferd relatert til vannavhengighet (mink).^{37, 38, 39} Det at minken foretrekker å være alene utenom parrings-sesongen - blir heller ikke tilfredsstillt.⁴⁰

Dyr som tilhører samme art, har en rekke grunnleggende biologiske iboende adferdsbehov. Eksempelvis har både ville og tamme hunder et stort behov for bevegelse. Pelsdyr i bur er av samme art som finnes viltlevende i naturen i Norge henholdsvis rødrev (*Vulpes vulpes*), fjellrev (*Vulpes lagopus* eller *Alopex lagopus*) og mink (*Mustela vison*). De kan derfor ikke sies å være svært forskjellige fra hverandre - selv om de endrer fenotype for adferd - når de holdes i trange nettingbur.

Genetiske studier som sammenligner ulv og hund illustrerer den lange tidsaksen for genetisk domestisering^{41, 42} NOAH mener at det er en betenkelig populistisk forenkling i kun å formidle

³⁵ Barnard, Chris. 2004 Animal Behaviour: Mechanism, Development, Function and Evolution. Chapters 2.1, 2.3 and 5

³⁶ Lee Alan Dugatkin, 2009. Principles of Animal Behaviour. 2nd Ed. Book Chapter 2 ISBN-13: 978-0393934410

³⁷ Mason GJ et al. 2001 Frustrations of fur-farmed mink. Nature. Mar 1;410(6824):35-6.

<http://www.nature.com/news/2001/010301/full/news010308-1.html>

<http://www.nature.com/nature/journal/v410/n6824/full/410035a0.html>

³⁸ Poole, TB & Dunstone, N, 1976. Underwater predatory behaviour of the American mink (*Mustela vison*). - Journal of Zoology, 178:395-412.

³⁹ Broom, DM et al., 1998. Report on the welfare of farmed mink and foxes in relation to housing and management. - Cambridge University Animal Welfare Information Center.

⁴⁰ The Welfare of Animals Kept for Fur Production – Report of the Scientific Committee on Animal Health and Animal Welfare, European Commission, 2001.

⁴¹ Saetre, P., Lindberg, J., Leonard, J.A., Olsson, K., Petterson, U., Ellegren, H., Bergstrom, T.F., Vila, C., and Jazin, E. (2004). From wild wolf to domestic dog: gene expression changes in the brain. Brain Res. Mol. Brain Res. 126, 198–206

⁴² Galibert F1, Quignon P, Hitte C, André C. Toward understanding dog evolutionary and domestication history. C R Biol. 2011 Mar;334(3):190-6.

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21377613>

framgang i fenotype for tamhetsgrad (ontogenetisk domestisering). Uteblitt genetisk domestisering over 40-50 generasjoner støttes av studier i samme revpopulasjon som var grunnlag for uttalelsen til NOU 2014:15 / Norges Forskningsråds (2005). Disse viser minimale endringer i genuttrykk 40-50 generasjoner.^{43, 44 45} Med bakgrunn i dette vil NOAH bidra til å avlive myten om «ekspres-domestisering» av mink og rev.

NOAH vil vektlegge at domestisering ikke betyr "tilpasset bur". Behovet for bevegelse og aktivitet avles ikke bort ved seleksjon for økt tamhetsgrad. Etter NOAHs oppfatning er det ikke automatisk et likhetstegn mellom høy tamhetsgrad og god velferd. NOAH anmoder om at man ser problemene ved å endre fenotype slik at hundefabrikk-lignende tilstander oppstår. Det bør utøves en viss faglig forsiktighet ved optimistisk formidling om avl for økt tam fenotype. Det er på det rene at avl for tam fenotype kan redusere fryktsomhet. Frykt er kun ett av mange dyrevelferdsproblemer hos pelsdyr. Avl for redusert fryktsomhet er ikke en lettvinnt løsning på alle de andre dyrevelferdsproblemene og etiske betenkelighetene ved oppdrett av pelsdyr.

Til 3.2 Norsk pelsdyrhold^{b)}

NOU (2014:15)s prosessbeskrivelse gir hovedinntrykk av å ha teknisk fokus. Totalt sett savner NOAH en systematisk gjennomgang av pelsdyrenes utfordringer ved de ulike delene av prosessen i NOU (2014:15). For eksempel lyder øverste setning side 22 «Voksne dyr skal i tiden mellom pelsing og paring ha et tilleggsareal minst like stort.» Leseren kan her forledes til å anta at voksne rever har tilgang til dobling av burareal mer enn gjeldende praksis som er tilgang to måneder i året. Således bidrar et utpreget (bur-) teoretisk / teknisk fokus til at leseren ikke kan gjøre seg opp en kvalitativ mening om funksjonalitet, velferd eller risikomomenter i selve prosessen. Når man skjuler dyrs lidelse bak faglig "nøytral" terminologi eller teknisk fokusert språk, skaper det ikke nødvendigvis forståelse for dyrs behov hos den som leser - og skal forstå dette behovet. Etter NOAHs oppfatning er det også utbredt at industrirapporter har en mer verifiserende betoning. Selv Mattilsynets kravpunkter/sjekklistene gir både rikelig med kvalitativ og teknisk detaljert informasjon.⁴⁶ Riktignok utdypes tema: struktur i fôr og dødelighetsårsaker til mink med referanser. Det er positivt at informasjon om risikoen ved minkvalpers innlæring om drikkenipler kommer fram. NOAH er allikevel overrasket over vektleggingen på kildebruk fra Norsk Pelsdyrslag (NPA) som forekommer i deler av kapittelet.

NOAH savner dreining av teknisk fokus til reell beskrivelse av problemer for pelsdyrene i NOU (2014:15). Fremstilling av flere risikofaktorer for dyrene som er godt kjent, kunne gitt økt objektivitet og forståelse. Når man skjuler dyrs lidelse bak «fagnøytral» eller teknisk fokusert språk, skaper det ikke nødvendigvis forståelse for dyrs behov hos den som leser.

⁴³ Lindberg, J et al. Selection for tameness has changed brain gene expression in silver foxes. Current Biology, Volume 15, Issue 22, pR915–R916, 22 November 2005

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0960982205013278>

⁴⁴ Lindberg, J. et al. 2007 Selection for tameness modulates the expression of heme related genes in silver foxes. Brain Functions 2007. 3:18 <http://www.behavioralandbrainfunctions.com/content/3/1/18>

⁴⁵ Kukekova, A.V. et al. Sequence comparison of prefrontal cortical brain transcriptome from a tame and an aggressive silver fox (*Vulpes vulpes*). BMC Genomics. 2011; 12: 482.

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3199282/>

⁴⁶ Landsverk, K. Retningslinjer for tilsyn med hold av rev og mink: Tilsyn med minkhold (ePhorte 2014/156574) Tilsyn med revehold (ePhorte 2014/156574). Statens tilsyn for planter, fisk, dyr og næringsmidler Mattilsynet 2014.

Til 3.2.5 Avl^{b)}

Under avsnitt 3.2.5 gis positiv framstilling av næringas vektlegging på lynne og velferd i avlsarbeidet. Lengre bak kommer det fram motsigende informasjon under kapittel 3.2.5 NOU (2014:15). Kapittel 3.3.3 viser til kvalitetssikring ved krav til lynne og avlsarbeid uten antydning om i hvilken grad kravene følges. Under avsnitt «avl for tillitsfullhet» beskriver NOU (2014:15) i kapittel 8 hvordan pelsdyroppdretterne kun har utrangert (enkelt-) dyr med direkte forekomst av uønskede adferdsegenskaper. Samtidig har det blitt avlet videre på problembelastede dyr med grad av slektskap på søsken og halvsøskennivå eller samme linjer. Det er vanskelig å se hvordan dette kan betegnes som målrettet avlsarbeid.

NOAH kan ikke se at Forskrift om hold av pelsdyr § 6. Avl overholdes og savner belysning av dette i NOU (2014:15): "*Ved avl av pelsdyr skal formålet være robuste og friske dyr med god fysisk og mental funksjon. Ved utvalg av avlsdyr skal det særlig legges vekt på at dyrene er tillitsfulle overfor mennesker, og rolige og ikke spesielt aggressive overfor artsfrender. Avlsdyr skal være testet for tillitsfullhet overfor mennesker før de benyttes i avl. Testingen skal gi pålitelige og dokumenterbare resultater. Dyr med arvelige defekter skal ikke brukes i avl.*"

Ved dataene fra lynnetestene, som beskrives under 3.2.7 er det grunnlag for å si at det ikke er vesentlig endring i pelsdyrenes mentale tilstand innenfor fristen for forbedring som ble satt av Stortingsmeldingen om dyrevelferd i 2002/2003.^{47, 48} NOAH vil i den sammenheng framheve sitat Jf. NOU (2014:15) kapittel 8.2.1 side 97 «Det er slik utvalget ser det per i dag ikke gode nok metoder verken for test for tillitsfullhet mot mennesker eller registreringsystem for dette.» Et annet problem med bieffekter på avl ble nevnt i Stortingsmeldingen "Avl på store dyr (finsk rev) medfører funksjonelle problemer."

Slik NOAH leser NOU (2014:15) kapittel 3.2.5 skal det ha foregått systematisk avlsarbeid – senest i regi av Fagråd for rev og Fagråd for mink (siden 2009). NOAH er overrasket over NOU (2014:15)s positive betoning av avlsarbeidets vektning av dyrevelferd. Dette står i kontrast til ikke innfridde forventninger fra Stortingsmeldingen om dyrevelferd.

De statlige midlene som jevnlig overføres som avlsstøtte mangler måloppnåelse for dyrevelferdsmålene som Stortingsmeldingens kapittel 9.6.10.2 framsatte. NOAH mener dette er feil bruk av statlige subsidier og forbrukerens skattepenger. Stortingsmeldingen ga pelsdyrnæringen en ti års frist som ikke har blitt fulgt opp på dette punktet (og ift andre momenter). Se også kommentar til «Tilskudd til avlsarbeid» under kapittel 4.1.5 *Økonomiske støtteordninger*.

Pelsdyrrapporten (NOU 214:15) er klar på at dyrevelferdsmålene for avl som ble framsatt av Stortingsmelding (2002) mangler måloppnåelse. Dette på tross av at den samme (NOU 214:15) hevder at næringen vektlegger avl for tillitsfullhet i prosessbeskrivelsen. Rapporten kan synes å inneholde motsigelser på dette punktet. Statlige tilskudd til avlsarbeid kan være feilslått. I tillegg belyses ikke brudd på Forskrift om hold av pelsdyr § 6.

⁴⁷ Hovland, A. L. og A. M. Slåtveit, 2012. Lynnekartlegging av norske pelsdyr 2011: resultater fra gjennomføring av fôrtesten på rev og pinnetesten på mink. - Rapport pr 29. juni 2012, Universitetet for miljø og biovitenskap, Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap.

⁴⁸ St.meld. nr. 12, (2002-2003) Om dyrehold og dyrevelferd. Tilråding fra Landbruksdepartementet av 13. desember 2002, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Bondevik II)

Til 3.2.7 Atferd^{a)}

(NOU 214:15) fremfører at "Bred kjennskap til en arts atferd bør ligge til grunn for hvilket miljø vi skal tilby." NOAH er enig i dette, og stiller seg derfor undrende til at (NOU 214:15) ikke formidler en slik kjennskap, og at dette avsnittet kun overfladisk nevner enkelte atferdsproblemer.

I dette avsnittet er "lynnekartleggingen", nevnt overfor, utdypet. NOAH ønsker å kommentere denne spesielt:

Lynnerapporten sammenligner to ulike målemetoder på rev. I 2004 tok 22 % av sølvrevvalpene en matbit fremstrakt av forskeren og 44 % kom "fram i buret" under testen, mens tall for blårev var henholdsvis 13 % og 36 %. I 2011 begynner 40 % å spise med observatørtilstede. Forskerne presenterer en omregningsfaktor, men det er likevel en usikkerhet forbundet med direkte sammenligning av ulike studier som er basert på forskjellig metodikk. NOAH stiller tvil til konklusjonen om at revens frykt for mennesker er vesentlig endret basert på disse separate studiene. For mink ble samme test utført i 2004 og 2011. "Pinnetesten" ble utført ved at observatøren stilte seg foran minkburet og stakk en pinne inn i minkens bur. Deretter ble minkens reaksjon i løpet av 15 sekunder registrert. Mink ble kategorisert som "undersøkende: snuser på og undersøker pinnen". Deretter ble dette likestilt med at minkene kunne omtales som *tillitsfulle*. I 2004 ble 80 % av minken som ble undersøkt definert som undersøkende, mens tallet for 2011 var 37 %. Tallene viser en negativ utvikling, og forskerne mener årsakene er usikre og at det kan skyldes ulik kategorisering. Konklusjonen er at man ikke kan si noe om utviklingen i minkens "temperament".

Det påpekes at et flertall - ca 60 % - av både revene og minkene viste frykt i henhold til testene.

En annen innvendingen mot lynnekartleggingen, og næringens formidling av den, er definisjonen av "tillitsfull". For en rekke andre dyrearter ville man ikke nøye seg med f.eks. forsøk på å spise etter 24 timers faste eller forsøk på å snuse på fremstrukt objekt for å karakterisere et dyr som "tillitsfullt". Ingen av de aktuelle testene viser at dyrene har en positiv relasjon til menneskelig nærvær som sådan. Det bør også tas til ettertanke at NINA tolker adferd hos villevende fjellrever som viser tilnærming til godbiter fra mennesker til å være fryktmotivert (for å avlede oppmerksomheten fra hiet).⁴⁹ Ordlyd "tillitsfull" er et vidtomfattende begrep som brukes hyppig som fellesbetegnelse. Man ville ikke betegnet andre husdyr eller familidyr som tillitfulle dersom grunnlaget kun var at de våget å spise med observatør til stede etter et døgn med faste. NOAHs oppfatter bruken av begrepet "tillitsfull" som en misvisende positiv markedsføring fra pelsdyrnæringen. NOAH kan ikke se at de dataene som presenteres i "lynnekartleggingen" gir grunnlag for å si at det er vesentlig forbedring i pelsdyrenes mentale tilstand siden "Stortingsmeldingen om dyrevelferd i 2002/2003"⁵⁰.

"Lynnekartleggingen" måler grad av frykt, ikke positiv sinnstilstand. Ikke desto mindre viste 60% av mink og rev fryktsomhet. Fokus på frykt reflekterer ikke "bred kjennskap" til artenes adferd, og beskriver dyrenes opplevelse av buret mangelfullt.

⁴⁹ Felthandbok-Fjellrev. En veileder til overvåking av fjellrev bestanden, tolkning av spor, sportegn, skille mellom fjellrev, rødrev og rømt oppdretsrev. NINA temahefte 29. side 11. ISBN 82-426 1596-9.
www.nina.no/archive/nina/.../temahefte/029.pdf

⁵⁰ St.meld. nr. 12, (2002-2003) Om dyrehold og dyrevelferd. Tilråding fra Landbruksdepartementet av 13. desember 2002, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Bondevik II)

Til 3.2.8 Avliving^{a)}

NOAH bemerker at man ikke problematiserer avlivingsmetodene, eller beskriver dyrenes opplevelse av dette. Kun NPA er sitert i dette avsnittet.

Ved nesten 100 % konsentrasjon av karbondioksid (CO₂) opplever dyr svie/irritasjon i øyne og nese og en følelse av kvalning i ca. 30 sekunder.⁵¹ Dokumentasjon for at de ulike gasskonsentrasjonene som brukes i oppdrettsanleggene i Norge er konstant sammensatt og dokumentasjon til hva pelsdyrene opplever i påvirkningsperioden, særlig i kvalningsfasen, er mangelfull. Vitenskapskomiteen (VKM) beskriver at CO₂ skaper "stress", og er frarådet av European Food Safety Authority som foretar vurdering av europeiske dyrevernerregler:

"CO₂ is aversive to all vertebrates used in research that have been tested. Some species find even low (10-20 % by volume in air) concentrations aversive, regardless of any additions. It cannot be recommended as a sole method of humane killing for any species. CO₂ may be used as a secondary euthanasia procedure on unconscious animals.(...) Carbon dioxide should not be used as a sole agent in any euthanasia procedure unless the animal has first been rendered unconscious, i.e. it should be phased out as soon as possible. (...) It would be inappropriate to place a fully conscious animal in a known noxious gaseous environment from which it would be unable to escape."⁵²

Allikevel vurderer VKM denne omstridte metoden som "akseptabel" (2008). Dette også på tross av at gjennomgang av EFTAs overvåkingsorgan, ga Norge kritikk for avliving av pelsdyr og konkluderte med at Mattilsynet ikke kunne dokumentere at de norske metodene ikke var til lidelse for dyrene: "It could not be demonstrated by the NFSA (Mattilsynet) that it ensures that Articles 3 and 10(2) of Council Directive 93/119/EC are applied with respect to fur animals (in Norway)."⁵³

Avliving ved strøm bærer også med seg risiko for lidelse. American Veterinary Medical Association uttaler: "Electrocution induces death by cardiac fibrillation, which causes cerebral hypoxia. However, animals do not lose consciousness for 10 to 30 seconds or more after onset of cardiac fibrillation."⁵⁴

EU Scientific Committee on Animal Health and Animal Welfare uttaler følgende om avliving av pelsdyr: "All killing (of fur animals) methods involve moving progressively along a shed, removing selected animals from their cages. As with weaning etc., this usually causes both handled and non-handled mink to vocalise, and at least in nervous strains is probably a source of short-term stress to both the

---

⁵¹ Panel on Animal Health and Welfare of the Norwegian Scientific Committee for Food Safety, 2008. Risk assessment concerning the welfare of animals kept for fur production, Opinion of the Panel on Animal Health and Welfare of the Norwegian Scientific Committee for Food Safety (VKM).

⁵² Opinion of the Scientific Panel on Animal Health and Welfare on a request from the Commission related to "Aspects of the biology and welfare of animals used for experimental and other scientific purposes", EFSA-Q-2004-105, Adopted by the AHAW Panel on 14 November 2005.

⁵³ EFTA Surveillance Authority, 2006. Final report EFTA Surveillance Authority mission to Norway 24 to 28 April 2006 concerning animal welfare.

⁵⁴ AVMA (American Veterinary Medical Association) Guidelines on Euthanasia, 2007.

euthanised mink and their unpelted shed-mates. Where a gaseous euthanising method is used, the chamber/cart itself may also be a source of disturbance.”⁵⁵

Også VKM gjør oppmerksom på håndteringsstress i forbindelse med avliving av både mink og rev: "VKM panel shares the ad hoc group's concern over handling stress and supports the recommendation for more research on the use of premedication prior to stunning and killing.”⁵⁶

NOU (2014:15) unnlater å problematisere avlivingsmetodene - selv om dette er gjort av bl.a. EFSA, EU Scientific Committee on Animal Health and Animal Welfare, EFTA og VKM.

Til 3.3 Pelsdyrnæringen i Norge og 3.3.3 Norges Pelsdyrslag (NPA) og 8.2.1 Dyrevelferd elektronisk journalsystem ^{b)}

Sertifisering og kvalitetssystem

Det framgår av NOU (2014:15) at «Helsekort for pelsdyr» har blitt brukt helt siden 2004. Helsetjenesteveterinærene besøker farmene flere ganger per år. Derfor etterlyser NOAH statistikk fra systematisk innsamling av data for NPAs kravpunkter om sykdom og velferd. Selv uten etablerte nettbaserte (elektroniske) rapportssystemer burde det være overkommelig - og et prioritert prosjekt, å sammenfatte epidemiologiske data fra landets 277 pelsdyroppdrettsanlegg. Mattilsynets om lag 200 årlige inspeksjoner ga 17 tilfeller med syke og skadde dyr i 2012. Helsekontrollene for andre grener med husdyr opererer med et helt annet omfang av datainnsamling (eks. 15 000 bruk med storfe - derav 9500 med melk ⁵⁷). Sammenstilling av data fra pelsdyrnæringas helsekort burde være overkommelige for en vanlig veterinærkonsulent eller forsker – selv uten elektronisk innrapportering.

Videre er NOAH undrende over at NOU (2014:15)s tilnærming ikke gir Mattilsynets vurderinger mer plass. Riktignok omtales Mattilsynets rolle i 4.3.3, vurdering av regelverketterlevelse i 7.2.4 og overvåkingsprogrammer ved referanse 14. Det er etter NOAHs oppfatning beklagelig at NOU (2014:15) ikke kommenterer Mattilsynets tilsynsrapporter som ikke er så positive^{58, 59} I debatter henviser NPAs gjerne til helsetjenestene-veterinærenes vurdering til overveiende «meget bra- (90 %)» og «bra velferd (10 %)».⁶⁰ Utsagnet om at velferden er «bra/god» i 90 % av besetningene er basert på pelsdyrnæringens utarbeidede skjema til privatpraktiserende helsetjenesteveterinærer. Inspeksjonsskjemaet som er grunnlaget for helsetjenestens attest har hatt valgmulighetene «meget bra/svært god», «bra/god» og «dårlig». ⁶¹ Helsetjenesteveterinærens bedømmelse er basert på

⁵⁵ "The Welfare of Animals Kept for Fur Production – Report of the Scientific Committee on Animal Health and Animal Welfare", European Commission, 2001

⁵⁶ Risk assessment concerning the welfare of animals kept for fur production, Opinion of the Panel on Animal Health and Welfare of the Norwegian Scientific Committee for Food Safety (VKM), 2008.

⁵⁷ Huus og Stabbetorp, Inntektsvirkninger for ulike produksjoner, bruksstørrelser og geografisk plassering av Regjeringas tilbud i jordbruksforhandlingene 2014, Norges Bondelag, 13/01325-8

⁵⁸ http://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/produksjonsdyr/pelsdyr/flere_varsel_om_vedtak_mot_pelsdyr_opdrettere_i_2012.8781

⁵⁹ http://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/produksjonsdyr/pelsdyr/kritikk_mot_pelsdyrnaeringen_og_mat_tilsynets_tilsyn.7446

⁶⁰ Nyere skjema for NPA avtaleveterinærer har graderingen «mindre god» i tillegg til «dårlig».

⁶¹ Pelsdyrnæringens skjema for helsetjenester til rev og mink.

forventet fravær av sykdom og sårskader samt forventet hygienestandard i buranlegg når avføringen under disse kun skal fjernes en gang i året. NOAH er kritisk til pelsdyrnæringas utstrakte markedsføring av «meget god» og «god» velferd når disse utsagnene er basert på platonisk avkryssing.⁶² Dette særlig fordi resultatet er i konflikt med Mattilsynets funn – og ikke burde stå alene som dokumentasjon for dyrevelferd. NOAH påpeker at veterinærenes vurdering ikke er en faglig evaluering av dyrets tilstand i bur, men kun en begrenset vurdering om farmen skiller seg fra gjennomsnittet av pelsfarmer. Betydningen av sosial faktor skal heller ikke undervurderes - en veterinær forventes ikke å vurdere en farm strengere enn andre farmer blir vurdert av andre veterinærer. Helsetjenesteveterinærene er næringsdrivende i områder der de må vise god service til klientene. Det er konkurranse om inntjening.

Frihet fra parasitter og sykdommer er krav fra Dyrevelferdslovens § 4 og § 24.

Alle grener som holder dyr i matproduksjon har sykdomsforebyggende programmer ut over dem som er lovpålagt. NOAH kan derfor ikke forstå at det er en eksepsjonell bragd av pelsdyrnæringa å holde dyrene fri for øremidd, lus, lopper, skabb, piroplasmose samt bekjempelse av plasmacytose. FarmSert beskrives som "Et kvalitetssikringssystem som bygger på forskrift om hold av pelsdyr sammen med næringas egne bransjeskrav". Med bakgrunn i dyrevelferdslovens § 4 og § 24, spør NOAH derfor om hvorfor NOU (2014:15) ikke beskriver tiltak eller manglende tiltak for den ekstremt høye valpedødeligheten (12 % for mink, 22 % på blårev og 15 % på sølvrev). Dette er et reelt dyrevelferdsproblem og NOAH er meget kritiske til at pelsdyroppdretterne ikke oppdager og behandler forekomst av diaré, avmagring og bittskader i tilstrekkelig grad til å få ned den ekstremt høye valpedødeligheten. FarmSert innebærer straffeordninger dersom reglene ikke blir overholdt. NOAH etterspør også informasjon om hvorvidt og hvor ofte slike sanksjoner blir gitt - fra næringens side. NOAH ville for eksempel forventet at næringen skulle ha grepet inn ovenfor pelsdyrgårdene som kvalifiserer for risikobasert tilsyn fra Mattilsynets side.⁶³ Landbruksgrenene for dyr i matindustrien opererer med tilleggskrav fra næringens side. Selv om heller ikke disse på generelt grunnlag kan sies å garantere dyrenes velferd, er tilleggskravene strengere enn offentlig regelverk og brukes på områder der de opplever at Mattilsynets ressurser og offentlig regelverk ikke er nok. FarmSert kan gi inntrykk av å være en lignende ordning – men ser ikke ut til å fungere på et strengere nivå enn det som er tilpasset kravene fra regelverket.

Overholdelse av offentlig regelverk har blitt likestilt med god dyrevelferd. Sitatet «pelsdyra har det bra fordi regelverket følges» går igjen. Det legges heri ikke til at forskriften setter minimumsstandard for velferdsnivået hos pelsdyr. Formålet med forskrift av 17. mars 2011 om hold av pelsdyr er «å fremme god velferd og respekt for pelsdyr ut fra hensynet til disse dyrenes egenart». Ordlyd i Mattilsynets høringsbrev om forslag til ny forskrift for pelsdyr i 2010 var: «departementet [har] gjort det klart at forskriftsarbeidet må være basert på at pelsdyrnæringen er en distriktsnæring som det er ønskelig å beholde», og at forskriftens tiltak "står i rimelig forhold til de forventede økonomiske konsekvensene for pelsdyrnæringen, slik at næringen kan opprettholdes i Norge".⁶⁴ På dette grunnlaget medfører ikke forskriften (2011), etter NOAHs oppfatning, at livet for pelsdyrene blir vesentlig bedre enn tidligere. Reglene legger fortsatt ikke opp til at dyrene skal få tilfredsstilt sine naturlige adferdsbehov. De lever fortsatt i små bur. Det tilbys verken kontakt med vann for mink eller gravemuligheter for rev. Pelsdyroppdrett, selv om det foregår i samsvar med gjeldende regelverk, er ikke forenlig med et ønske om god dyrevelferd.

⁶² Broom, D.M. 1991 Animal welfare: concepts and measurement, Journal of Animal Science, 69, (10), p 4167-4175 <http://www.animal-science.org/content/69/10/4167.short>

⁶³ <http://www.nationen.no/naering/mener-de-e2%80%a8verste-ikke-bli-stanset-av-mattilsynet/>

⁶⁴ Høringsbrev til høringsinstansene av 18.02.2010 – Utkast til ny forskrift om hold av pelsdyr. Mattilsynets referanse 2007/52402

Pelsdyroppdrett er ikke forenlig med god dyrevelferd, selv om det foregår i samsvar med gjeldende regelverk og FarmSert krav. Næringens egne FarmSert ordninger fremstår med lite konsekvens for oppdretterne. Mangel på systematiske tiltak mot høy valpedødelighet er et eksempel. Overholdelse av regelverkets minimumskrav kan ikke likestilles med god dyrevelferd.

Til 3.5.3 Sertifisering velferdsvurdering og merking^{b)}

Som NOU (2014:15) sier er både asiatiske land og Norge sammensluttet i forbundet The International Fur Trade Federation (IFTF). De fleste av de tilsluttede landene i IFTF opererer med det samme "kvalitetsmerket" - "Origin Assured" (OA). OA skal i følge IFTF sikre at pelsen kommer fra et land hvor "lokale eller nasjonale retningslinjer eller standarder" eksisterer.⁶⁵ Med andre ord betyr det at pelsen kommer fra et land som produserer pelsdyr i små nettingbur, slik standarden er i alle land hvor pels produseres. Måloppnåelse med bruk av felles standard står i motsetning til at representanter for norsk pelsindustri prøver å distansere seg fra pelsindustri i Asia eller andre regioner som er kjent for uetisk hold av dyr. Kinesiske og russiske marked utgjør størstedelen av eksportmarkedet for skinn som norske eksportører forholder seg til. Disse landene har ingen tradisjon for å etterspørre dyrevern. En annen side av saken er at nedsatt standard for dyrevelferd til lavkostland ikke nødvendigvis vil bli konsekvensen av eventuell avvikling av norsk pelsdyrnæring. Reportasjer i pelsdyrslagetets medlemsblader viser at skandinaviske SAGA Furs tar æren for å ha påvirket og etablert standard for flere pelsdyroppdrettere i Kina.

OA merking er innholdsløs med hensyn til reelle dyrevelferdskrav. Merkeordningen refererer kun til opprinnelse og tilstedeværelse av (en form for) retningslinjer for hold av pelsdyr i bur.

Til 3.5.3 Nordiske endringsprosesser (underavsnitt)^{a, b)}

Det blir gjerne stilt spørsmål om hvorvidt asiatiske land vil produsere mer pels dersom Skandinaviske aktører legger ned produksjonen. Her snakkes det om en størrelsesorden på 1,2 % av samlet norsk eksport fra jordbruk skog og fiske.⁶⁶ Konsekvensen av at pelsindustrien internasjonalt er vevd sammen, er erfaringsmessig at når flere land forbyr pelsdyroppdrett skapes et upopulært klima for pels, med påfølgende konjunkturedringer til dårligere tider for alle markeder.

Gjennom historien, har pels symbolisert status og rikdom for den privilegerte overklassen. Eksempelvis var det forbudt å bære pels for prostituerte.⁶⁷ Vestlige land er gjerne toneangivende for trender i Kina. Desto mer populært pels er i vestlige land, jo mer populært blir pels i de voksende økonomiene. Pelsinform har uttalt at "Det er noenlunde de samme tendensene (i Russland) som i Kina som utløser kjøp av pels. Det er et behov for å uttrykke status og rikdom."⁶⁸ Ved å ta avstand til pels, er norske moteskapere toneangivende og har en positiv påvirkning. Dersom politikerne velger å gjøre det samme, kan Norge bli et foregangsland.

⁶⁵ www.originassured.com

⁶⁶ OsloEconomics, 2012. Pelsdyrnæring: Økonomisk betydning. – Utarbeidet for Norges Pelsdyrslag.

⁶⁷ Emberley, J.V.; 1998. The Cultural Politics of Fur. Cornell University Press, Book review by Adams, C.J.: <http://www.ontheissuesmagazine.com/1998spring/sp98fur.php>

⁶⁸ <http://www.pelsinform.no/press/pelsformenn-20031017/index.html>

NPA omtaler hvordan den skandinaviske standarden for bur og behandling av pelsdyr ble eksportert til Kina, og hvordan de har arbeidet for å få det asiatiske markedet interessert i pels.⁶⁹ På 1980- og 90-tallet begynte Kina å bli interessert i selve pelsdyroppdrett, og den skandinaviske industrien ønsket å være delaktige i investeringene som ble bygget opp i Kina. Skandinaviske avlsdyr ble eksportert levende for å danne grunnlaget for den kinesiske oppdretten. I 1998 ble 2 millioner dyr fra Finland eksportert til Kina, deriblant 3000 avlsdyr. Finsk media dekket begivenheten, og en representant for kinesisk pelsdyroppdrett uttalte: "I do not think that China needs any legislation concerning fur animals... in China we trust the Finnish ability and "know how" of how to farm foxes (...)"⁷⁰ Påstanden om at det er langt dårligere dyrevelferd i Kina enn i Skandinavia er derfor selvmotsigende og mangler belegg. Det ser snarere ut som om skandinavisk pelsindustri har vært toneangivende for standard ved kinesisk pelsdyrhold i de siste 20 år. I kampanje fra den skandinaviske pelsindustrien, ved SAGA Furs, tok SAGA Furs æren for at den kinesiske forbrukeren fattet interesse for pels. Samtidig ble det lagt vekt på hvor viktig det er at det enorme kinesiske markedet, med voksende økonomi, fortsetter å bruke pels: "Skal Kina fortsatt innta en ledende posisjon som forbruker av pels, vil det være tvingende nødvendig å fortsette påvirkningen av dette viktige markedet. Konkurransen om media og forbrukere er en helt annen i dag enn for 16 år siden da SAGA Furs åpnet det kinesiske markedet for pels sammen med auksjonsselskapene. Allikevel dominerer Kina fortsatt som eksportmål for norsk pels."⁷¹

Gjennom årenes løp har representanter for norsk pelsdyroppdrettsindustri lobbyert iherdig for å ha et nært forhold mellom næringen i Kina og Norge. Dette reflekteres av reportasjer i Pelsdyralslagets medlemsmagasiner. Det er med andre ord de skandinaviske standardene for bur og behandling av dyrene som er eksportert til Kina. NOAH kontakt med kinesiske og andre asiatiske dyrevelferdsorganisasjoner forsterker inntrykket av at det er viktig å ta stilling mot dette dyreholdet i Norge for å styrke den etiske debatten rundt dyrs status i nettopp Kina og andre land hvor pelsnæringen har drevet sin lobbying.

NOAH mener at Norge bør være et toneangivende internasjonal forbilde ved verdivalget som gjelder dyr. Dette må innebære å ta avstand fra å holde pelsdyr i bur for å framskaffe et luksusprodukt til eksport. Skandinavisk pelsbransjes lobbying overfor bl.a. Kina bidrar til problemer for organisasjoner som fremmer dyrevelferd i landet. Kinesiske dyrevernorganisasjoner vil få sitt arbeid for pelsdyrene styrket ved et norsk pelsdyrforbud.

3.6 Nasjonal og internasjonal forskning^{a, b)}

Kapittelet gir en oversikt over gjeldende status for dyrevelferdsforskning og formidler den faglige tankegangen som ligger til grunn. Når det gjelder fokus for forskningen etterlyser NOAH at dette også blir rettet til motivasjonsfaktorer og adferd hos villlevende individer av de dyrearter som brukes til pelsdyroppdrett. Studier viser at dyrenes adferd og ikke minst bevegelsesmønster i det fri er høyst relevant ved evaluering av deres liv i fangenskap (Clubb & Mason, 2003): "(...) a particular lifestyle in the wild confers vulnerability to welfare problems in captivity. (...) Among the carnivores, naturally

⁶⁹ Norges Pelsdyrblad nr. 7/8, Juli/August 2001

⁷⁰ "Fashion Victims – an inquiry into the welfare of animals on fur farms", Carol McKenna, WSPA, 1998

⁷¹ Norges Pelsdyrblad, 2001. – Norges Pelsdyrblad nr. 7/8, Juli/August 2001

wide-ranging species show the most evidence of stress and/or psychological dysfunction in captivity."⁷² Se øvrige kommentarer over til kapittel 3.1.1. og kapittel 7.

NOAH tar notis av utsagnet «Den internasjonale forskning og kunnskap som er relevant for Pelsdyrutvalgets oppdrag er primært relatert til dyrenes velferd.» Den vitenskapelige rapport fra EU kommisjonen (2001)⁷³ ble skrevet med lignende formål som NOU rapporten. Her ble betydningen for pelsdyrenes naturlige biologi, økologi og adferd vektlagt langt høyere ved å gi emnet 15 % av rapporten. Dette er i kontrast til at NOU (2014-15) gir dette 1 %.

NOU (2014-15) kommenterer senere at "nasjonale forskningen som foregår i dag er delfinansiert av pelsdyrnæringen" og "dette begrenser hvilke tema det forskes på". Utvalget selv burde imidlertid ikke latt seg begrense av dette. Forskning på minkenes og revenes naturlige adferd er omfattende - men har altså ikke funnet veien til pelsdyrrapporten. NOAH registrerer at Pelsdyrutvalget i sammenstillingen vedtok å legge vekt på publikasjoner etter 2000. Økonomiske interesser driver ikke hyppigheten av studier innen, for eksempel, naturkonservering. Flere gode studier ble gjennomført et par ti år tilbake.⁷⁴ Studiene mister ikke sin aktualitet og kvaliteten blir ikke lavere av den grunn. Forskning tilknyttet naturforvaltning som beskriver minkers og revers naturlige adferd og behov kunne gitt rapporten en bredere vinkling og balansert fremtoning.

Det er beklagelig at brukerstyrte studier relatert til pelsdyr i bur får mest oppmerksomhet av Pelsdyrutvalget. Pelsdyrutvalgets rapport tar hverken etisk standpunkt til selve burholdet eller høyde for å diskutere ulempene ved bur - eller ulempene ved andre driftsformer enn bur (jf. Kapittel 3, avsnitt 3.6 side 37). Problematikken med gruppehold av revetisper antydes i en setning på side 38. NOAH hadde forventet en ytterligere utdypning både her og for tilsvarende tema for å invitere til refleksjon om rimeligheten ved f.eks. å holde solitære rovdyr i gruppebur.

NOU (2014:15) velger under dette kapittelet også å skissere hva de mener dyrene "tilbys" på pelsfarmen. Dette består av "naturlig lys", "naturlig paring" (for mink), "redkasse", "å føde", "å die sine valper", "avvenning på det tidspunkt som er best for tispene og valpene", "et liv hvor dyret holdes intakt", "mulighet for oppstalling i overensstemmelse med deres sosiale behov" og "avliving på farmen". NOAH finner det kritikkverdige at NOU (2014:15) ikke har funnet det relevant å gi en liste over hva dyrene frarøves på farmen - herunder eksempelvis å løpe, jakte, leke, grave, ligge på materiale i artstypisk miljø, kunne flykte fra angrep, naturlig sosial interaksjon eller naturlig gange m.m. Videre vil NOAH påpeke at flere av de "tilbudene" som fremlegges neppe kan sies å være mer enn helt grunnleggende kroppsfunksjoner - "å føde" oppleves trolig ikke som et gode ved miljøet fra dyrets side. Videre er flere av punktene feilaktige: Naturlig paring i et unaturlig miljø er ikke er entydig gode - dersom tispene ikke ønsker paring, har hun ikke mulighet til å komme seg unna slik hunndyr i naturen har og gjør. "Redekasse" er mangelfull sammenlignet med hi som dyrene selv bygger. Avvenning skjer ikke på det tidspunkt som "er best" i henhold til dyrenes livssyklus - det skjer tidligere fordi normal valpepleie og foreldreadferd er umulig i burmiljøet, og ville føre til ytterligere problemer. Å holdes "intakt" er ikke forunt alle dyr i pelsdyrholdet - risikoen for biteskader og sårutvikling er kjent. Oppstalling er ikke i overensstemmelse med dyrenes sosiale behov: Verken mink som solitært dyr, eller rev som par- og familiedyr, har mulighet til å utfolde sine sosiale behov.

⁷² <http://www.zoocheck.com/articlepdfs/Carnivore%20Mason.pdf>

⁷³ The Welfare of Animals Kept for Fur Production – Report of the Scientific Committee on Animal Health and Animal Welfare, European Commission, 2001.

⁷⁴ The Welfare of Animals Kept for Fur Production – Report of the Scientific Committee on Animal Health and Animal Welfare, European Commission, 2001. Sider 12-29.

http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/international/out67_en.pdf

Uavhengig av gruppesammensetning er også miljøet utilfredsstillende for utfoldelse av sosiale behov. Avlving er ikke et gode, og selv om det skjer på farmen er både håndteringen og selve avlvingen vesentlige problempunkter som nevnt under 3.2.8.

NOAH er kritiske til at gjengitt dyrevelferdsforskning hovedsakelig er relatert til drift i bur. Revens og minkens naturlige adferd og behov i villlevende tilstand har høy relevans for verdivalget som norske politikere står ovenfor.

4 Rammevilkår – nasjonalt og internasjonalt^{b)}

Norsk pelsdyroppdrett er en eksportnæring (99 %). NOAH savner et kapittel under *Del II 4 Rammevilkår* i NOU (2014:15) som beskriver moteaktørenes til norsk motebransje, moteblader og butikker holdninger mot bruk av pels. Siden pelsdyrnæringa er en eksportnæring, så har varemerket «Origin Assured» ingen betydning for norsk motebransje (og har for øvrig ingen reell betydning for utenlandske aktører heller). I Pelsdyrutvalgets rapport blir det ikke nevnt at norsk motebransjen sier et unisont nei til å bruke pelsprodukter. Viser i denne sammenheng til brev av 16.12.2014 fra designer Kjell Nordström til Erna Solberg: «Vi har allerede tatt vår beslutning. Vi har unisont sagt nei til pels i norsk motebransje. Vi ønsker ikke å befatte oss med produkter som er et resultat av dyrs lidelse. Det er litt merkelig at ikke motebransjen er blitt spurt om råd, når Pelsdyrutvalget tross alt har hatt som formål å finne ut om pelsnæringen har en "bærekraftig fremtid" eller ikke. Svaret på det spørsmålet er sannsynligvis at Pelsdyrutvalget ikke ønsket våre innspill, da det ikke ville gagnet pelsnæringen»

Norsk motebransje ønsker ikke å befatte seg med produkter som er et resultat av dyrs lidelse. NOAH påpeker at norsk motebransjes standpunkt i saken ikke er belyst eller etterspurt av Pelsdyrutvalget i deres undersøkelser om pelsnæringen har en "bærekraftig fremtid" eller ikke.

Til 4.1.2 Verdiskapning nasjonalt^{a)}

NOAH stiller spørsmål ved NOAH (2014:15)s utregning av verdiskapning. Man ser ut til å ha tatt utgangspunkt i "toppår", mens gjennomsnitt eller range muligens ville gitt et bredere inntrykk fra år med mer normal og lav inntjening. Videre må det stilles spørsmål ved estimatet av 450 årsverk. Tilgrensende arbeidsplasser, som bl.a. veterinærer er ikke nødvendigvis i et avhengighetsforhold til næringen. NOAH er undrende til at slike er med i estimatet.

NOAH mener både inntjening og antall årsverk er mangelfullt beskrevet, og at ikke kun et "toppår" bør ligge til grunn for utregningene.

Til 4.1.5 Økonomiske støtteordninger^{b)}

Nyeste meningsmålinger viser at 68 % av den norske befolkningen er mot pelsdyroppdrett. Når det gjelder subsidiene til pelsdyroppdrett er kun 10% for disse, mens 60% er for landbrukssubsidier generelt.⁷⁵ Regjeringen bør respektere skattebetalernes ønsker i dette spørsmålet. NOAH har liten forståelse for politisk grep i behandlingen av budsjettproposisjonen (2015) der eksportstøtte skal kompensere for fjerning av andre subsidier - det er opinionens ønske at samfunnet ikke skal hjelpe pelsnæringen økonomisk.

⁷⁵ Opinion for NOAH, 2010

Tilskudd til avlsarbeid

Som nevnt ovenfor er NOAH undrende til at hele 0,9 mill. NOK per år har blitt gitt som støtte til avlsarbeid. Tilskuddene har blitt fordelt på 277 bruk - muligens også indirekte som strategisk arbeid. Dette er overraskende, særlig når hovedmålene med avlsarbeidet ikke har hatt framgang siden Stortingsmeldingen om dyrevelferd 2002/2003⁷⁶ I følge NOU (2014-15) lider blårev av for stor kropp og skjevheter i beinstillinger. I tillegg kunne ikke lynnekartleggingen vise avlsframgang.⁷⁷

NOAH understreker at kun 10% støtter økonomiske tilskudd til pelsnæringen, og mener derfor at også tilskudd til avlsarbeid er feilslått politikk.

Til 4.3 Regelverk og tilsyn - nasjonalt

Sammenligningen mellom Stortingsmelding nr. 12 (2002-2003) og gjeldende forskrift kommenteres under kapittel 7. NOAH stiller seg igjen undrende til fremstilling av at forskriften imøteser Stortingsmeldingens krav, og unnlatesen av å nevne departementets føringer. Mattilsynet kommenteres også under kapittel 7.

5 Naturmangfold og miljø^{b)}

Til 5.3. Konsekvenser for naturmangfoldet

Se kommentar til 3.1.

Til 5.4. Andre miljøpåvirkninger

NOAH spør hvorfor hverken kvalitetsmerkingen OA eller NOU (2014:15) belyser nødvendige hensyn til miljø og forbruker. Den forurensende garveprosessen av norsk pels foregår i Kina.⁷⁸ Det anvendes giftige kjemikalier når pels renses og garves. Siden Kina er en av verdens største aktører for bearbeiding av skinn, kan det antas at den internasjonale normen for standarden til pelsgarving legges i Kina. I Kina bruker garverne tungmetaller, løsemidler og pesticider. Dette er kjemikalier som har vist hormonforstyrrende og kreftfremkallende effekt (tanniner, oskiderende bad, krom og formaldehyd).⁷⁹ De som arbeider direkte med garveprosessen er særlig utsatt.⁸⁰

⁷⁶ St.meld. nr. 12, (2002-2003) Om dyrehold og dyrevelferd. Tilråding fra Landbruksdepartementet av 13. desember 2002, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Bondevik II)

⁷⁷ Hovland, A.L. & Slåtveen-Rød, A.M.; Lynnekartlegging av norske pelsdyr 2011: resultater fra gjennomføring av førtesten på rev og pinnetesten på mink. Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, Universitetet for miljø- og biovitenskap (NMBU).

⁷⁸ Norges Pelsdyrslag, 2012. 20 spørsmål og svar om pelsdyrnæringen i Norge. Dokument sendt til pelsdyrutvalget våren 2014: saks/dok.nr: 2013/138015.

⁷⁹ Siddique HR, Mitra K, Bajpai VK, Ravi Ram K, Saxena DK, Chowdhuri DK. Hazardous effect of tannery solid waste leachates on development and reproduction in *Drosophila melanogaster*: 70kDa heat shock protein as a marker of cellular damage. *Ecotoxicol Environ Saf.* 2009 Sep;72(6):1652-62.

⁸⁰ Sweeney MH, Walrath J, Waxweiler RJ. Mortality among retired fur workers. Dyers, dressers (tanners) and service workers. *Scand J Work Environ Health* 1985;11(4):257-264

*Under kapittel om miljøpåvirkninger er garveprosessen for Norsk pels i Kina utelatt.
Garveprosessene bidrar til at pels er skadelig for miljø og folk.*

Kommentarer til Del III, "Motstand, etikk og dyrevelferd"

6 Motstand mot pelsdyrhold^{a)}

Til 6.1. Meningsmålinger

NOAH mener at NOU (2014:15) burde ha gjengitt spørsmålsstillingen også i undersøkelser utført for næringen. Eksempelvis er den i NOU (2014:15) refererte undersøkelsen på oppdrag fra NPA, villedende i sin påstand om at 80% "støttet oppdrett av pelsdyr", når formuleringer som "tror (du) at velferden for pelsdyr i Norge er bedre enn velferden for pelsdyr i Kina" og "(er du) enig i påstanden om at det bør etableres en merkeordning for pels som gir forbrukerne garanti for god dyrevelferd" ligger til grunn.⁸¹ Åpenbart kan man med bursystemer ikke garantere dette, og ved direkte spørsmål om man er for rev og mink i bur, svarer over 60% nei (jmf Dyrebeskyttelsen/ Opinion).

NOAH vil legge til at en objektiv undersøkelse som del av et forskningsprosjekt ved LOS forskningssenter i Bergen allerede i 1995 viste at 48,5% av Norges befolkningen syntes det var viktig "å arbeide mot pelsindustrien".⁸² Dette illustrerer at motstanden mot pelsdyroppdrett har eksistert over tid.

NOAH merker seg at NOU (2014:15) kun presenterer opinionsundersøkelser bestilt fra næringen når det gjelder europeisk opinion. I lys av dette er uttalelsen "aksepten for pelsdyrhold økte med nivået av kunnskap" intetsigende. Hva undersøkelsen definerer som "kunnskap" må fremkomme, all den stund vektige fagmiljøer internasjonalt, som i Norge, tar avstand fra pelsdyroppdrett - basert nettopp på kunnskap.

For å balansere NOU (2014:15)s fremstilling nevner NOAH opinionsundersøkelser i Europa utført på vegne av dyrevernorganisasjoner - her vises at 80% av svensker (Demoskop for Djurens Rätt, 2014)⁸³, 86% av belgiere, 68% av tjekkerne, 59% av estlendere, 73% av kroater, 55% av polakker, 74% av engelskmenn, 70% av tyskere og 81% av østerrikerne er imot pelsdyroppdrett.⁸⁴

NOU (2014:15) burde ha gjengitt utenlandsk opinion mer balansert, og gjengitt spørsmålsstillinger der undersøkelser fremlegger avvikende tall.

Til 6.2. Klesbransjen

NOU (2014:15) har som nevnt ikke vurdert den norske mote- og klesbransjens holdninger til pels når næringssituasjonen vurderes.

Det nevnes kort butikker i Norge som av etiske grunner ikke fører pels. NOAH vil påpeke at i tillegg har så godt som hele den norske motebransje tatt avstand fra pels via NOAHs samarbeidskampanje Mote Mot Pels. Mote Mot Pels består av 250 designere, fotografer, modeller, stylisten og øvrige moteaktører, og ble startet med moteprofilene Fam Irvoll, Kjell Nordström og Hilde Marstrander som

⁸¹ <http://www.norpels.no/fersk-meningsmalig-fra-synovate-for-arbeiderpartiets-landsmote-i-april80-present-stotter-pelsdyroppdrett-i-norge/>

⁸² Strømsnes K et al., Miljøvernundersøkelsen 1995 – Dokumentasjonsrapport, LOS-Senteret, Rapport 9616

⁸³ <http://www.djurensratt.se/min-rost-for-minkarna/stark-opinion-mot-minkfarmning>

⁸⁴ <http://www.prijatelj-zivotinja.hr/index.en.php?id=1719>

frontfigurer fra motebransjen.⁸⁵ Per 2015 har samtlige norske moteblader avgitt uttalelse til NOAH om at de verken redasjonelt eller gjennom annonsepromotering ønsker å fremme pels. I 2010 ble Oslo Fashion Week verdens første moteuke som offentlig sa nei til å vise pels. Dette skjedde i samarbeid med NOAH, og fikk positiv internasjonal oppmerksomhet.⁸⁶ Etter det har heller ikke andre mote-arrangementer i Norge vist pels.

NOU (2014:15) underkommuniserer norsk motebransjes motstand mot pels: Oslo Fashion Week var første moteuke i verden mot pels, ingen norske moteblader viser pels og 250 moteaktører støtter Mote Mot Pels.

Til 6.3. Dyrevernerorganisasjoner

NOAH vil bemerke at fremstillingen av NOAH som organisasjon fremstår farget av utvalgets eget verdisyn og er feilaktig. NOU (2014:15) hevder at NOAHs syn "er et eksempel på en posisjon hvor nivået på dyrevelferden ikke er avgjørende for om dyreholdet anses som akseptabelt, og motstanden dermed er av ideologisk art". Man underslår at NOAH bygger sine argumenter i pelsdyrdebatten på etologi- og veterinærfaglig kunnskap. NOAHs veterinærer og øvrige fagmedarbeidere på masternivå legger stor vekt på korrekt faglig fremstilling, og NOAH reagerer på at NOU (2014:15) synes å med vilje overse dette både mht organisasjonene og for den del mht de veterinærfaglige miljøene.

Selvfølgelig har nivået på dyrevelferden noe å si for om et menneskes ansvar for et dyr anses akseptabelt for NOAH. I forhold til familiedyr er det eksempelvis en rekke dyr som har et godt - og dermed akseptabelt - liv. At ikke dyrets mulighet til naturlig livslengde (og dermed så mye som mulig av et godt liv) skal ha noen etisk betydning i vurderingen av et menneskes ansvar for dyret, er imidlertid en holdning de færreste vil stille seg bak. Flertallet vil eksempelvis ikke mene at det er et etisk akseptabelt hold av dyr å holde kattunger - som isolert sett stelles "godt" - hver sommer, for så å avlive dem hver høst av bekvemmelighetshensyn. Hva NOU (2014:15) mener med "ideologisk art" fremstår uklart, men NOAHs verdisyn bygger foruten på faglig kunnskap om dyrs behov og evner, også på et etisk og filosofisk begrunnet fundament om vårt forhold til dyr - dyrs rettigheter. En form for fundament ligger til grunn for de fleste syn i verdispørsmål - men hvor begrunnet det er varierer. En begrunnet etisk vurdering er nettopp hva Pelsdyrutvalget selv burde ha fremlagt som basis for sitt syn.

NOAH merker seg at utvalget velger å fremstille NOAHs arbeid og omtanke for alle dyr som "motstand av mange av dagens former for dyrehold for menneskelig nytte". NOAH understreker i denne anledning at flere av dagens former for utnyttning av dyr slett ikke er til menneskelig nytte, men tvert imot er til gagn kun for noen få som ønsker å tjene penger på dette - mens flertallet i stadig større grad ser en større nytte i at dyr får økt status i samfunnet.

NOAH presiserer at for vårt vedkommende ligger i pelsdyrsaken både faglige vurderinger av dyrevelferd, etisk evaluering av relasjonen til dyret og den ikke-eksisterende nytteverdien for allmenheten, til grunn for motstand.

Til 6.4. Norske fagmiljøer

⁸⁵ www.motemotpels.no

⁸⁶ http://www.huffingtonpost.com/2010/12/29/oslo-fashion-week-bans-fu_n_802300.html

NOAH vil påpeke at det å fremstille de veterinærfaglige miljøene Veterinærforeningen og Veterinærinstituttet med et par sitater over noen få sider, er svært kritikkverdig. At ikke Pelsdyrutvalget har tatt kontakt med disse fagmiljøene for å få utdypende vurderinger og råd fremstår som besynderlig.

NOAH påpeker at Den nasjonale forskningsetiske komite for naturvitenskap og teknologi (NENT) også har uttalt seg om pelsdyrhold. Dette burde vært referert av NOU (2014:15), særlig i lys av utvalgets mandat om etisk vurdering: "NENT mener at hold og avlivning av dyr kun for å benytte seg av dyrets pels ikke er forenlig med god dyrevelferd, da pels i dag ikke en nødvendighet for å kle seg mot kulde."⁸⁷

NOU (2014:15) utelater NENTs fagetiske vurdering av pelsdyrhold, og er bemerkelsesverdig kort i sin presentasjon av de veterinærfaglige miljøene.

Til 6.6. Medias rolle

NOAH stiller seg undrende til fremhevelsen av media under et kapittel kalt "Motstand". Media rapporterer ulike sider av samfunnsdebatten - også når det gjelder dyr. Når flere stemmer representerer en motstand mot pelsdyroppdrett, ville dette normalt sett bety at dette også reflekteres i media. Slik erfarer imidlertid ikke NOAH at media fungerer i dyrevernsaker. Mens man søker å ha en "motstemme" når næringer som utnytter dyr kritiseres, har man slett ikke alltid dette når næring som utnytter dyr fremstilles glorifiserende.

NOAHs erfaring er at media generelt underrapporterer dyrs forhold og at ulike saker som omhandler dyr konkurrerer mot hverandre på en annen måte enn saker som vedrører f.eks. sport, næringsliv, kultur etc. Resultatet blir et mindre fokus på dyrs forhold i samfunnet enn det den jevne nordmann trolig selv har. At media underrapporterer saker som har med dyr å gjøre - særlig dyrs lidelse (såkalte "glad-saker" med dyr sees oftere) - underbygges av en ny studie som viser at sosiale medier hvor folk flest selv setter agendaen skiller seg fra tradisjonelle medier nettopp i å ha større fokus på bl.a. dyr: "Imidlertid viste studien også at saker som ble oversatt av de tradisjonelle mediene, fikk mye oppmerksomhet på Twitter (...) som miljø, likestilling og dyrevern."⁸⁸

Når NOU (2014:15) "antar" at det er media som påvirker folks holdning til pelsdyrnæringen, mener NOAH utvalget undervurderer folks evne til selv å sette seg inn i de faktiske forhold og bl.a. ta innover seg veterinærfaglige råd som er tilgjengelige for allmenheten.

NOU (2014:15) feilfremstiller medias dekning av dyrevern.

7 Etiske spørsmål rundt pelsdyrhold^{a)}

Mandatet til Pelsdyrutvalget var å "drøfte og vurdere etiske spørsmål rundt pelsdyrhold". Men

⁸⁷ "Høringssvar vedrørende ny lov om dyrevelferd", Den nasjonale forskningsetiske komite for naturvitenskap og teknologi, 2008

⁸⁸ <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Studie-Sosiale-medier-skaper-nye-eliter-7958286.html>

gjennomgående legger NOU (2014:15) vektningen på hvem som skal tas mest hensyn til av næringen og dyrene, i næringens favør. Dette bærer ikke preg av reell drøfting.

Istedenfor en tekst hvor fremstillinger i dyrenes disfavør gjennomgående får avslutte løsrevne argumentasjonsrekker, kunne NOU (2014:15) fremstilt de ulike etiske vurderingene og interessepartene i en etisk matrise - et verktøy for faglig etiske vurderinger og kost/nytte-analyser. NENT har utarbeidet og anbefaler bruk av etiske matriser i utredninger om problemstillinger av bred samfunnsmessig betydning, slik som pelsdyroppdrett er.⁸⁹ En etisk matrise vurderer konsekvenser for "rettferdighet", "verdighet" og "velferd" for alle de ulike partene som er involvert. I denne sakens tilfelle ville det kunne være pelsdyroppdretterne, landbruket som helhet, motebransjen, forbrukerne, samfunnet, kontrollmyndighetene, pelsdyrene, naturmiljøet og ville dyr. Dyrene vil i en slik etisk matrise ofte være i mindretall selv om de interesser som står på spill for dem i et anliggende hvor nettopp utnyttningen av dem er kjernen, er av større betydning for dem enn de andre gruppenes eventuelle ønske om å utnytte dem måtte være. Likevel vil en etisk matrise bidra til å synliggjøre hvilke interesser som er vektlagt, hvilken vekt de har fått og hvorfor. Og i noen tilfeller vil man se at flere grupper som ellers ville tenkes å ha sammenfallende interesser med næringen isteden kan ha sammenfallende interesser med dyrene.

NENT redegjør også for annen metodebruk til etiske analyser. NOAH kan ikke se at Pelsdyrutvalget har gjort bruk av noen av disse. Isteden fremstår den etiske vurderingen tilfeldig og ufullstendig. Utvalget har ikke invitert fagetikere for å legge grunnlag for analyse, men har invitert forskere med bakgrunn i pelsdyrforskning til å redegjøre for etikk.

NOU (2014:15) virker i liten grad å ha tatt de etiske problemstillingene og den etiske analysen i seg selv på alvor. NENT anbefaler bruk av analyseverktøy som etisk matrise, for å sikre at vektningen på de ulike parter i en etisk vurdering, blir transparent og begrunnet.

Til 7.1 Menneskets etiske plikter overfor dyr. Dyrevelferdslovens utgangspunkt.

NOU (2014:15) fremstiller kort meningene til flere kjente filosofer, men er ikke tydelig på hva deres egen etiske vurdering er. Eksempelvis sier utvalget at man "ved nærmere refleksjon" kan forsvare menneskets bruk av dyr fordi uten denne ville "disse dyrene ikke eksistere overhode". Selv om de nevner Peter Sandøe i forbindelse med dette syn, fremstår det som utvalgets eget. NOAH vil derfor påpeke at det er et svakt argument for negativ utnyttelse av annet levende vesen at man har avlet det nettopp med tanke på utnyttelse eller for å ta dets liv. Det betinger at individet i tale tilkjennes lav egenverdi, som ikke nødvendigvis er et lett argument å føre, og dermed at dets kroppslige integritet ikke teller. En selvsagt makt over annet individs kroppslige integritet fordi man har vært delaktig i å bringe det "til verden" er vanskelig å finne logisk basis for. Argumentet slås også tilbake ved utvalgets forutsetning om "velferd" for det frembrakte individ. Ved et kort liv med betydelig lidelse, som tilfellet er ved pelsproduksjon, er dette ståstedet derfor irrelevant.

NOU (2014:15) redegjør for en del verdiutsagn i Dyrevelferdsloven, men utelater kost/nytte vurderingen og forutsetningen om at dyr ikke skal lide "unødig": Dyr skal "beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger" (§3). Dette prinsippet er helt sentralt i forhold til vurdering av pelsdyroppdrett, og i den etiske vurderingen av bruk av dyr. Dersom belastningen eller påkjenningen

⁸⁹ <https://www.etikkom.no/FBIB/Introduksjon/Systematiske-og-historiske-perspektiver/Metoder-og-metodeutvikling-for-etisk-vurdering/>

(eller faren for dette) er unødig (eksempelvis for et formål flertallet anser unødig), skal dyret etter loven beskyttes mot dette.

NOU (2014:15) nevner at kommentardelen til Dyrevelferdsloven la til grunn at kommersielt dyrehold har "bred aksept i samfunnet". NOAH mener den utvidede formulering bør nevnes, da den skaper større forståelse for hvordan dette bør tolkes i en etisk sammenheng. Kommentardelen sier: "Diskusjonen om det etiske grunnlaget for å bruke dyr i strid med deres interesser er vanskelig, blant annet fordi det er vanskelig å finne noen avgjørende og allmenngyldige etiske begrunnelser. Man bruker dyr fordi man har mulighet for og nytte av det, og fordi det har bred aksept i samfunnet." Her innrømmes det i Dyrevelferdslovens forarbeider at den *etiske* begrunnelsen for bruk av dyr generelt er svak (vanskelig), og at det er en opportunistisk tankegang om at makt gir rett snarere enn etisk vurdering som ligger til grunn for vår bruk av dyr. Denne opportunisten hviler tungt i forarbeidene på nettopp "bred aksept". For pelsdyrholdets del er dette mildt sagt fraværende. Det andre elementet som føres inn er "nytte" - som igjen nettopp skal veies opp mot "kostnad" i en etisk kost/nytte-analyse. Er "nyttens" lav, tilgrensende "unødig", og aksepten likeså, faller også den opportunistiske begrunnelsen for utnyttning bort. NOU (2014:15) burde ha drøftet dette.

NOU (2014:15) utelater et av de viktigste verdiutsagnene i Dyrevelferdsloven: Dyr skal beskyttes fra "fare for unødig påkjenninger og belastninger". "Nødvendigheten" av pelsdyrenes belastninger er et sentralt element i en verdivurdering opp mot loven.

Til 7.2.2 Konsepter for dyrevelferdsvurdering

NOU (2014:15) fremstiller det som om WelFur er en forlengelse av Welfare Quality. Det er ikke tilfelle.

WelFur Quality (som ikke omhandler pelsdyr) er et evalueringssystem som er utarbeidet etter en bred prosess: "The criteria reflect what is meaningful to animals as understood by animal welfare science. They also have to be agreed by stakeholders in order to ensure that wider ethical and societal issues have been dealt with, and furthermore to maximize the likelihood of successful translation into practice. In the case of Welfare Quality these have been systematically discussed with members of the general public and farmers, as well as with representatives of these and other stakeholder groups."⁹⁰

Derimot er det pelsnæringen selv, ved EFBA, som står alene som initiativtager til WelFur.⁹¹

WelFur har kopiert de 12 "velferdskriteriene" delt i fire grupper fra Welfare Quality - sitert av NOU (2014:15). Gruppe 1 omhandler sult/tørste og går ikke ut over Dyrevelferdslovens krav. Gruppe 2 omhandler "komfort ved hvile", "temperaturmessig komfort" og "bevegelsesfrihet". Når man går nærmere inn på hvordan disse kriteriene måles, illustreres problemet med WelFur. Samtlige eksempler på måleverktøy er fra Mononen et al (2012).⁹² "Komfort ved hvile" måles ved "availability of a platform" og "cleanliness of the fur". Hvorvidt reven finner nettingplattformen komfortabel er

⁹⁰ "Pig Protocol" fra <http://www.welfarequality.net/network/45848/7/0/40>

⁹¹ <http://www.efba.eu/welfur/>

⁹² "WelFur - foxes: development of the on-farm welfare assessment scheme for foxes", Mononen et al, [Proceedings of the Xth International Scientific Congress in fur animal production](#), 2012, pp 433-440

ikke et spørsmål for Welfur - buret anses som det selvfølgeligste utgangspunkt. For kriteriet "bevegelsesfrihet" måler man "space available for moving". Når man fra før aksepterer buret som areal, er dette kriteriet intetsigende. Dyrets normale bevegelsesmønstre og hvorvidt de får uttrykk måles dermed ikke. Gruppe 3 handler igjen om elementær overholdelse av Dyrevelferdsloven med fravær av sykdom og skade. Her nevnes følgende måleverktøy: "difficulties in moving", "skin lesions or other observed injuries to the body", "bent feet", "ocular inflammation", "impaired mouth and teeth health", "diarrhoea", "urinary tract infection", "obviously sick fox", "mortality". Gruppe 4 handler om dyrenes adferd. For utfoldelse av sosial adferd måler Welfur "social housing". Men oppstalling sammen i bur er ikke ensbetydende med utfoldelse av artsbestemt adferd - ofte tvert imot. For kriteriet utfoldelse av annen adferd, måler Welfur "opportunity to use enrichment", "opportunity to observe surroundings", "stereotyp behaviour" og "fur chewing". Igjen ser man at dyrets mulighet til annen adferd i praksis ikke måles. Den er i utgangspunktet begrenset av burets "muligheter" - hvor en tyggepinne og "mulighet" til å se på resten av burrekken er det som utgjør adferd. For kriteriene gode menneske-dyr relasjoner og positive følelser har Welfur satt opp "feeding test", "stick test" og "transport av live animals". De to lynnetestene er allerede diskutert og har klare begrensninger i å si noe om dyret har et "positivt" forhold til mennesket, langt mindre kan man ved disse måle dyrets "positive følelser".

NOAH vil påpeke at også Welfare Quality har klare begrensninger og ofte brukes til å måle velferd til dyr i et miljø som er meget utfordrende med tanke på dette. I enkelte tilfeller påpekes imidlertid disse begrensningene: F.eks. I "Poultry Protocol" tydeliggjøres det at sosial adferd ikke måles ved setningen "no measure is developed for this criterion". På tross av at også Welfare Quality har problematiske sider, er likevel protokollene langt mer omfattende mht registrering av velferdsparametre enn det Welfur legger opp til. Særlig ett moment går igjen i protokollene for punktet om dyrenes "positive følelser". Her bruker Welfare Quality QBA (Qualitative Behaviour Assessment) som er et system for omfattende registrering av dyrets adferdsuttrykk i ulike situasjoner. Dette brukes både på dyr i fangenskap (og vil da i visse situasjoner møte problemer) og på ville dyr.⁹³ Skal et slikt verktøy brukes meningsfylt må man imidlertid kunne ha et miljø hvor dyret faktisk kan vise et utvalg av adferd og stemninger i ulike situasjoner. Welfur opererer ikke i et slikt miljø.

NOAH påpeker at Welfur både i faktisk innhold og prosess på ingen måte kan måles med Welfare Quality. Etter NOAHs oppfatning er Welfur kun en ny måte for næringen å beskrive dyrets svært begrensede liv i buret, med mer fordelaktig terminologi enn det fortjener.

Til 7.2.3 Dyrevelferdsmeldingen og 7.2.5 Utvalgets vurderinger av forutsetningen for dyrevelferden

Når NOU (2014:15) diskuterer gjeldende forskrift opp mot Dyrevelferdsmeldingen (2002-2003) for å evaluere pelsdyrenes velferd, forbigås mange problemstillinger såvel som selve den dyrevelferdsmessige og etiske analysen av dyrenes faktiske situasjon.

I forhold til problem med innskrenket bevegelsesfrihet, siterer NOU (2014:15) forskriftsteksten om at dyr skal kunne "bevege seg, ligge naturlig og utføre variert aktivitet". NOU (2014:15) diskuterer overhodet ikke om dette lar seg gjøre for pelsdyr i bur eller om situasjonen er endret vesentlig fra 2003 - hvilket den beviselig ikke er.

⁹³ <http://www.bornfree.org.uk/comp/Presentation%20-%20Francoise%20Wemelsfelder.pdf>

I forhold til problem med sosiale relasjoner og aktivitet, siterer igjen NOU (2014:15) forskriften - men diskusjon om hvorvidt dyrene får utløp for sosial adferd og annen adferd berøres ikke. NOU (2014:15) sier at dyrene får "aktivitet gjennom ønskede sosiale relasjoner", men begrunner dette ikke. Sosial aktivitet som lek er det ikke plass til i buret, og det at unger som er avhengig av mor er i bur med henne, eller at valper fra samme kull holdes i samme bur, kan neppe beskrives som "ønsket sosial relasjon". Det er ikke en berikelse, men en nødvendighet, å ha unge valper med mor. Sosial relasjon utover å være i samme bur får dyrene ikke, heller ikke normal valpepleie og foreldreadferd eller utvikling via lek.

I forhold til problem med forhold mellom dyr og røkter og avl for tamhet, sier NOU (2014:15) rett og slett at dyr skal håndteres "skånsomt" og at avlen skal legge vekt på "tillitsfullhet". Igjen får man ingen diskusjon av dyrenes faktiske situasjon. At flertallet av dyrene er redde, og at en viss grad av mindre fryktsomhet heller ikke kan tolkes som et "godt" forhold til røkter, er diskutert tidligere.

De videre kortfattede punkter om inseminasjon, gjemmeded, oversikt, restriktiv foring, høy valpedødelighet, dyrevelferd i avl og avlving, behandles på samme måte: Forskriftens generelle formuleringer siteres, og ingen beskrivelse av dyrenes faktiske opplevelse, diskusjon om reell påvirkning på dyrene eller etisk drøfting av problemene som er relatert til disse punktene foreligger.

Når da NOU (2014:15) går til sin egen evaluering i 7.2.5, fremstår det tatt ut av luften at "utvalget konstaterer at det nye regelverket tar høyde for de momentene som ble påpekt i dyrevelferdsmeldingen (...)". NOU (2014:15) har ikke diskutert eller bevist dette. Når NOU (2014:15) konstaterer noe de ikke har begrunnet på et så viktig punkt, fremstår det som faglig uforsvarlig. NOU (2014:15) har ett forbehold; "med unntak for behovet for andre driftsformer enn nettingbur".

I NOU (2014:15) fremstår det faktum at selve buret begrenser dyrene i å få utløp for sosial adferd, annen viktig adferd, bevegelsesfrihet og andre faktorer relatert til deres behov, som den berømte "elefanten i rommet". NOU (2014:15) er usammenhengende og selvmotsigende i sin diskusjon av buret. På den ene siden fremstilles det som uproblematisk med rev og mink i bur, og det fremstilles som problemer påpekt i dyrevelferdsmeldingen nå er ikke ikke-eksisterende - på tross av at de fleste av disse springer ut av det faktum at dyrene sitter i bur. På den annen side innrømmer man at det er et problem med bur - men man går ikke inn i konsekvensene for dyret.

NOU (2014:15) sier "Det foreligger lite forskning på dyrevelferd hos pelsdyr i bur sammenlignet med andre oppholdsenheter." Utvalget har tydeligvis vært fastlåst i den forestilling at adferd hos rev og mink kun er meningsfylt dersom dyrene brukes til pels (og dermed sitter i bur). Det foreligger som tidligere nevnt mye solid forskning på revens og minkens adferd i det fri. At denne absolutt er relevant for burdyrene, understrekes av det faktum at både mink og rev fra bur overlever i norsk natur og nettopp fremviser den adferd man ville forvente av disse dyrene i fri tilstand. NOU (2014:15) skriver selv at dette forholdet (burdyr som blir del av vill bestand) har pågått gjennom hele den norske pelsnæringens historie, og fortsatt pågår. NOU (2014:15) kunne dermed ha sammenlignet utfoldelse og behovtilfredsstillelse hos ville dyr med det samme for dyr i bur.

Likeledes foreligger det en god del forskning (også for rev og mink) på ulike arters adferd i dyrehagelignende fangenskap. Innenfor dette området innser man i stadig større grad viktigheten av å søke å gi dyret mulighet til å beholde sin naturlige adferd også om de er i fangenskap (McPhee & Carlstead, 2010): "In zoos, absence of stress and abnormal behaviors are, by themselves, insufficient criteria to ensure animal wellbeing. Animals are motivated to perform behaviors, and animal welfare science seeks to identify which behaviors the animal wants/needs to do most (e.g. hunting, foraging, swimming) (...) animals need to be able to carry out a diversity of species-appropriate behaviors.

Thus, zoos and aquariums have a responsibility to promote a range of natural behaviors (...)⁹⁴ Også studier under denne type forhold kunne blitt brukt til å sammenligne i hvilken grad dyrene gir uttrykk for artstypisk adferd under de ulike regimer (farm versus zoo av ulike typer).

NOU (2014:15) virker lite interessert i å sammenligne revens og minkens adferd under andre forhold med adferden til pelsdyr i bur. Det drøftes ikke hvilke konsekvenser det har for mink f.eks. å aldri kunne svømme eller måtte leve tett innpå mange andre dyr, ei heller hvordan det påvirker rever å ikke kunne grave, hoppe, leke eller danne familiegrupper. I rapportens diskusjon om kravene fra Dyrevelferdsmeldingen i 2003 og de nye forskriftene, mangler analysen av dyrenes ulike adferdsbehov og hvorvidt de tilfredstilles eller ikke.

Videre er det ikke korrekt at det ikke er forsket på diverse typer "oppholdsenheter" innenfor rammene av kommersiell pelsdyroppdrett. Eksempelvis har man gjort forsøk med vannbad til mink i ulike burtyper - hvor man forkastet dette ikke p.g.a. at mink ikke er motivert til å få tilgang til vannbad (hvilket de i stor grad er), men fordi det minimale arealet i "oppholdsenheter" fratok minken mulighet til å bli tørr gjennom aktivitet og førte til lungebetennelse.⁹⁵ I Danmark ble det før forbud mot revehold, introdusert og utprøvd "oppholdsenheter" som skulle gi reven mulighet til å grave - og disse ble forkastet, da nye problemer kom til. Forbud ble funnet mer adekvat for å hindre at rev lider i pelsdyroppdrett. I de land hvor man har satt krav til oppholdsenheter basert på godt kjente adferdsbehov for rev og mink, har pelsdyroppdrett blitt funnet ulønnsomt og avviklet.

Det er derfor *ikke* "grunn til å undersøke hvordan pelsdyrenes adferdsbehov kan tilfredstilles tilstrekkelig på en måte som kommer dyrene til gode og som samtidig imøtekommer kjernen i motstanden mot pelsdyrholdet", slik NOU (2014:15) hevder. NOU (2014:15) synes i sin etiske drøfting av dyrevelferd ikke å kunne frigjøre seg fra tanken om at pelsdyrproduksjon må eksistere. NOU (2014:15) synes å se det som sitt mandat i den etiske vurderingen å være behjelpelige med å imøtegå motstanden mot pelsdyrhold, snarere enn å ta på alvor de etiske problemene som forårsaker denne motstanden.

Til tross for at flere tiår med forskning og lovutvikling internasjonalt har vist at det å holde mink og rev i fangenskap for kommersiell produksjon ikke kan forenes med deres velferd og adferd, fremlegger NOU (2014:15) det som en ny idé å "undersøke hvordan pelsdyrenes adferdsbehov kan tilfredstilles på en måte som (...) imøtekommer motstanden". Nøyaktig den samme forutsetning ble satt i Dyrevelferdsmeldingen (2002-2003) - med en nå utgått tiårsfrist. Likevel er alt NOU (2014:15) gjør i sin diskusjon av dyrevelferdsmeldingen, å repetere forutsetningen.

I tillegg til de problemene Dyrevelferdsmeldingen pekte på, lanserer imidlertid NOU (2014:15) flere nye problemer - større minkgrupper i burene fører til flere skader, blårevene er blitt så store at de får helseplager og industrialiseringen er en utfordring for tilsynet.

NOAHs kommentarer til NOU (2014:15) omtale av mulighet for avl for "tillitsfullhet" er omtalt under 3.1.2 Domestisering.

NOU (2014:15) feiler i å analysere kravene fra Dyrevelferdsmeldingen (2002-2003) til pelsdyrnæringen, i forhold til dyrenes reelle situasjon. Drøfting av de etiske konsekvensene av at dette kritiserte dyreholdet fortsetter med ikke færre, men tvert imot flere problemområder, forblir

⁹⁴ <https://www.uwosh.edu/facstaff/mcpheem/private-docs/cv-documents/McPhee%20-%20Carlstead%202010.pdf>

⁹⁵ https://www.nfacc.ca/resources/codes-of-practice/mink/Mink_Review_Scientific%20Research_Report.pdf

ubehandlet.

Til 7.2.4 Mattilsynets vurdering av regelverksetterlevelsen

NOU (2014:15) har bedt Mattilsynet om uttalelser vedrørende regelverksetterlevelse, og fremhever at Mattilsynet sier dette er blitt "gradvis bedre" på sine nettside. En slik generell uttalelse må ses i sammenheng med at Mattilsynet i 2009 hadde tilsynskampanje overfor pelsnæringen som viste store avvik. Hele 58% av revefarmene fikk varsel om vedtak, og Mattilsynet vurderte tilstanden i reveoppdretten som "ikkje å vere tilfredsstillande".⁹⁶

Mattilsynets uttalelser om pelsnæringen den senere tid har båret preg av forsiktighet hvor man ikke ønsker å karakterisere bedring eller forverring. Om tallene for 2014 som viser flere regelbrudd uttaler Mattilsynet: "Tallmaterialet er ikke grunnlag nok til å vurdere om trenden er en forverring av forholdene i næringen. Det skyldes at det ligger mange ulike forhold bak tallene, og at de ikke nødvendigvis er fullt ut sammenlignbare fra år til år."⁹⁷

Mattilsynet har uttalt til NOU (2014:15) at "pelsdyrhold er krevende dyrevelferdsmessig", hvilket stemmer overens med Mattilsynets uttalelse i 2009 hvor de vurderte å definere pelsdyrhold som "risikodyrhold".⁹⁸ NOAH vil for øvrig påpeke at det ikke er regelverksetterlevelse Pelsdyrutvalget skulle ta utgangspunkt i ved sin etiske vurdering, selv om den for pelsdyrnæringen har vært utfordrende, men tvert imot selve rammene for dyreholdet.

NOAH bemerker også at Mattilsynet selv understreker den store ressursbruken på pelsdyrholdet av de penger som er tiltenkt dyrevelferd og tilsyn med dyr hos Mattilsynet. NOAH mener NOU (2014:15) burde ha drøftet denne ressursbruken i en etisk vurdering, da pelsdyrholdets fortsatte eksistens reelt sett går ut over ressurser til annet dyrevelferdsarbeid hos Mattilsynet.

NOU (2014:15) skal primært vurdere pelsdyrenes situasjon i bur i en etisk vurdering, og ikke etterlevelse av regelverk.

Til 7.3 Betydningen av formålet av pelsdyrhold

I sin drøfting av formålet etiske vekt fremstår NOU (2014:15) som vilkårlig og svak. Avsnittet fremstår som et forsøk på å bortforklare at dyreproduksjon for et formål som av flertallet anses "unødig" vil være problematisk sett opp mot Dyrevelferdslovens beskyttelse av dyr mot "unødig" belastning.

Som nevnt under kommentar til 7.1 er "nødvendigheten" av en form for utnytting av dyr - og den medfølgende belastning - av avgjørende vekt for Dyrevelferdsloven. "Unødig" belastning skal ikke forekomme - dyr skal beskyttes til og med mot fare for dette.

NOU (2014:15) på sin side synes å fullstendig avfeie dette, og mener at det er uten betydning for

⁹⁶ "Sluttrapport, Nasjonalt tilsynsprosjekt 2009, Velferd for pelsdyr" Mattilsynet, juni 2009

⁹⁷ <http://www.aftenposten.no/nyheter/Stadig-flere-regelbrudd-hos-pelsoppdrettere-7965562.html>

⁹⁸ *Nationen*, 19.09.09

dyret "hva det faktisk brukes til" og at "en vurdering av formålet er altså en vurdering av menneskets beveggrunner og ikke en vurdering ut fra dyrenes perspektiv". At det ut i fra dyrets perspektiv har mye å si om mennesker har en lav eller høy terskel for å frata det liv og livskvalitet, er ikke del av utvalgets etiske vurdering. Spørsmålet om formålets betydning er "politisk" i følge utvalget - men samtidig tillegger de seg selv den holdning som går minst i dyrenes favør: Når beveggrunnen for å utnytte dyr er uvesentlig og alle formål er gode nok, får dyret selv en den laveste mulige verdi.

NOU (2014:15) fremfører at dersom man tar avstand fra pels må man gjøre det samme med kjøtt, siden "mennesket ikke trenger å spise kjøtt". Innvendingen mot kjøttforbruk er isolert sett interessant nok, men irrelevant i den etiske vurderingen av pelsdyroppdrett. I vurderingen av om en utnytting av dyr er "unødig belastning" etter Dyrevelferdsloven, gjelder det ikke hva hvert enkelt menneske *burde* anse som "unødig", men hva flertallet av mennesker i samfunnet faktisk anser som "unødig" (og som de dermed ikke verken føler at de trenger eller faktisk trenger). Pels faller i den siste kategorien. Dermed er den samfunnsmessige interessen for å produsere pels lav. Tvert imot er den samfunnsmessige interessen for å avvikle produksjonen høy. Hvis Pelsdyrutvalgets medlemmer også ønsker et flertall mot kjøttproduksjon, må de - som NOAH - jobbe demokratisk for dette. Imidlertid har det ingenting å gjøre med hvordan samfunnet som helhet ut i fra Dyrevelferdsloven håndterer en situasjon hvor flertallet allerede oppfatter et dyrehold som "unødig belastning". NOU (2014:15) bortfeier det demokratiske og etiske problem i at et mindretall (pelsnæringen) skal definere hva som er "nødvendig" belastning for den dyregruppe de utnytter, og sette flertallets definisjon av "unødig" til side. Ut i fra en slik logikk vil man også kunne tillate tyrefekting i Norge - siden den lille gruppe som ønsker å drive med dette (for ordens skyld; den finnes) vil definere også dette som "nødvendig" belastning for dyret, mens flertallet vil se på dette som klart brudd på Dyrevelferdslovens krav om beskyttelse fra unødig belastning.

Videre hevder NOU (2014:15) at "dersom man har innvendinger mot formålet med pelsdyr, vil man også måtte stille spørsmål ved formålet med konkurransedyr, nemlig sport og spill, er akseptabelt". Her overgår NOU (2014:15) seg selv i logisk brist. Dyrevelferdslovens §12 sier at "Avliving av dyr skal ikke skje som et selvstendig underholdnings- eller konkurranseelement." Ikke bare stiller samfunnet spørsmål om formålet ved en eventuell avliving av dyr til "sport og spill" (underholdning og konkurranse), det er rett og slett ulovlig. Folkeopinionens oppfatning i pels-spørsmålet tilsier støtte for at også avliving for pynt (pels) burde være ulovlig. NOU (2014:15)s sammenligning av å ta dyrs liv for "utsmykning" og "sport og spill" er relevant, men baseres på feil fakta. Sistnevnte er allerede forbudt - førstnevnte burde, i henhold til flertallsoppfatning og logisk konsekvens, være det. Videre kan det bemerkes at hold av dyr til "sport og spill" som er basert på et trangt burmiljø hele livet også ville vekke reaksjoner, og trolig også anses forbudt. Selv om f.eks. hold av veddeløpshest under ulike forhold kan kritiseres, er disse ikke innesperret konstant i burlignende arealer - og forskrift om hestehold tillater ikke dette. Flere dyr i sirkus har i løpet av de siste årene blitt forbudt i Norge fordi deres behov ikke anses tilfredsstilt - selv om heller ikke disse ble holdt konstant (men store deler av tiden) i burlignende omgivelser. Rev og mink er blant dyrene som ikke anses å få sine behov tilfredsstilt i sirkus i henhold til Mattilsynet.⁹⁹ En annen form for dyrehold for underholdning er dyrehager - retningslinjer for hold av rev og mink i dyrehager viser (til tross for at også disse møter

⁹⁹ <http://www.vkm.no/dav/6a5d3360c5.pdf>

begrensninger i å tilfredsstille dyrenes behov) at nettopp den type burhold som pelsdyroppdrett er basert på, ikke anses akseptabelt.

NOU (2014:15) hevder videre at det "ikke finnes noen alminnelig regulering av for hvilke formål det er tillatt å holde dyr" i Norge. Dette er feil. Det finnes en rekke reguleringer som ikke tillater enkelte former for utnytting av noen eller alle dyr. NOU (2014:15) nevner selv dyreforsøk. Over er det nevnt at det å bruke enkelte arter i sirkus er forbudt, det finnes også indirekte forbud mot enkelte arter til kjøttproduksjon (eksempelvis er søknad om krokodilleproduksjon blitt avslått), forbud mot dyrehold av flere arter i private hjem - og ikke minst forbyr Pelsdyrforskriften hold av alle andre dyr enn mink og rev til pelsproduksjon. Dermed er chinchilla-, ilder-, kanin-, mårhund-, hund- og katteproduksjon til pels allerede forbudt i Norge. Videre er det en rekke reguleringer på hvilke forhold som det er forbudt å holde dyr under - f.eks. er konstante "bur" til griser ("crates") forbudt, det er forbudt å holde hunder og katter i bur hele livet (jmf Mattilsynets veiledere) og tross utsettelse vil det også etterhvert bli forbudt å holde kyr på bås. Som nevnt er det også uttalt forbud mot å avlive dyr for enkelte formål - underholdning og konkurranse. Pelsdyrhold av mink og rev ville dermed ikke falle i noen "særstilling" dersom enten burholdet, holdet totalt sett og/eller avlivingen av dem for pels ville bli forbudt.

NOU(2014:15) har ikke foretatt en etisk drøfting av pelsdyrholdet satt opp mot formålet pels. Når NOU (2014:15) konkluderer med at "spørsmålet om formålets etiske betydning kan reises for alle dyrehold", er dette en selvsagthet uten mening. Pelsdyrutvalget fikk i mandat å vurdere nettopp pelsdyrholdet, ikke alle dyrehold. I denne oppgaven har de feilet.

Kommentarer til Del IV, "Alternativer for pelsdyrnæringens framtid i Norge"

8 Bærekraftig utvikling^{a)}

Det fremgår tydelig at det NOU (2014:15) har vurdert i dette kapittelet er næringens image og økonomi. NOAH stiller spørsmål til bruken av begrepet "bærekraftig" i denne sammenheng, da allmenn forståelse vil kunne være "bærekraftig for dyrevelferden". NOU (2014:15) vurderer imidlertid ikke hva som er bærekraftig for dyrevelferd, men vurderer tiltak relatert til dyrevelferd i den grad det er bærekraftig for imagebygging, uavhengig av konsekvens for dyrene.

8.1.3 Sertifiseringsordninger og velferdsregistreringer er kommentert under 3.3., 3.5.3 og 7.22.

8.2.1 Dyrevelferd er kommentert under 3.3.

NOAH stiller seg spørrende til at NOU (2014:15) lanserer ide om "felles nordisk" regelverk for videreføring av pelsdyroppdrett. Det minnes om at Danmark har avvirket revefarming, Sverige har avvirket revefarming og chinchillafarming - og diskuterer avvikling av minkfarming.

NOAH understreker at anbefalingen om enda mer offentlige midler til å "styrke legitimitet" ved forskning på dyrevelferd innen rammene av økonomisk lønnsom næring går sterkt imot folkeopinion og klare faglige råd fra norske veterinærinstitusjoner. En slik bruk av offentlighetens midler på bekostning av annen dyrevelferdsforskning, burde vært gjenstand for en etisk analyse. NOAH mener slik bruk av det offentliges penger er uetisk: Det er ikke det offentliges oppgave å bruke fellesskapets penger på diverse tiltak som skal pusse opp imaget til en svært kritisert kommersiell aktivitet. Når tiltaket går ut på å kompromittere dyrs velferd og samtidig søke å fremstille den kompromitterte velferden som "akseptabel" for allmenheten, fremstår det som absurd. NOAH minner om at selv dyrehager med langt større handlingsrom ift dyrevelferd, møter utfordringer med hold av slike dyr og det drives derfor forskning på hvordan disse miljøene - som elangt større og rikere enn bur - kan gjøres bedre egnet.¹⁰⁰ NOU (2014:15)s forskningsoptimisme med hensyn til dyrevelferd i kommersielle pelsdyranlegg står ikke til den kunnskap om adferd og praktisk erfaring man har i forhold til disse dyrene.

NOAH merker seg at NOU (2014:15) karakteriserer pelsdyrforskriften som et tiltak fra myndighetenes side for å "fremme næringens legitimitet". NOAH mener det er en viktig presisering at det nettopp var dette som var bakgrunnen, og ikke å hindre belastningene som dyrene ble utsatt for i bur. Nettopp denne svakheten ved forskriften burde imidlertid vært diskutert mer inngående i andre deler av NOU (2014:15). NOAH merker seg videre at også den intensiverte tilsynsvirksomheten karakteriseres som et slikt legitimeringstiltak etter pålegg fra politisk hold. Dette er likeledes viktig å evaluere opp mot at Mattilsynets ressurser til andre dyrs velferd svekkes for nettopp å legitimere pelsdyrnæringen.

NOAH reagerer på at man ikke i dette kapittelet har nevnt at det får store konsekvenser for både dyrene og samfunnet dersom næringen fortsetter. I kapittel 9 understrekes det at "en styrt avvikling av næringen vil få store konsekvenser for produsenter", mens man ikke nevner de negative konsekvensene det vil ha å videreføre pelsnæringen i kapittel 8.

NOU (2014:15) har satt en rekke forutsetninger for pelsnæringens "utvikling" i 8.4:

¹⁰⁰ http://www.swild.ch/publi/Kistler_AniWel2010.pdf

NOAH bemerker til tiltak "Videreutvikling av oppholdseneheten" at NOU (2014:15) ikke tar høyde for at nettopp krav i henhold til adferd som er viktig for dyrene, har ført til nedleggelse i flere land. NOU (2014:15) tar heller ikke høyde for at nøyaktig samme tiltak ble anbefalt med en tiårsfrist i Dyrevelferdsmeldingen (2002-2003). "Videreutvikling" av betydning må i realiteten bety å gå bort i fra bur, og tiltaket henger dermed ikke sammen med formålet for tiltaket, som er fortsatt økonomisk gunstig pelsdyrhold. Dette underbygges av både de nye forskriftene, som har feilet i å imøtekomme dyrevelferdsmeldingen, og det faktum at tiårsfristen ikke ble overholdt. Det er disrespekt for politisk prosess, faglige råd og opinion at NOU (2014:15) nå anbefaler nøyaktig samme tiltak som Dyrevelferdsmeldingen (2002-2003) - men uten frist.

NOAH bemerker at tiltaket "mer tillitsfulle dyr" er nøyaktig samme tiltak som ble anbefalt med en tiårsfrist i Dyrevelferdsmeldingen (2002-2003). Tiltaket har ikke blitt nådd innen tiårsfristen, og som NOAH har belyst i tidligere avsnitt er det lite som tilsier at den "avlsoptimisme" NOU (2014:15) delvis legger til grunn, er realistisk. Det er disrespekt for politisk prosess, faglige råd og opinion at NOU (2014:15) nå anbefaler nøyaktig samme tiltak som Dyrevelferdsmeldingen (2002-2003) - men uten frist.

NOAH bemerker at tiltaket "dokumentere dyrevelferd" kun er et imagetiltak som har lite reell effekt for dyrevelferden, all den stund den er basert på driftsformer hvor reell positiv dyrevelferd ikke oppnås og med et verktøy som WelFur, men grunnleggende mangler.

NOAH bemerker at tiltaket "bedre system for dokumentasjon og velferd" igjen kun dreier seg om imagebygging og eventuelt regelverksetterlevelse innenfor systemer og regelverk som i seg selv skaper grunnleggende problemer for dyrenes velferd.

NOAH bemerker at tiltaket "fortgang i forsknings- og utviklingsarbeid for økt dyrevelferd" baserer seg på økt bruk av fellesskapets penger for å frembringe "løsninger" som har vist seg urealistiske innenfor kommersielt pelsdyrhold. Slik forskning fremstår derfor som imagebygging for næringen. Bruk av fellesskapets penger på dette fremstår for NOAH som uetisk

NOAH bemerker at tiltaket "bedre tilsyn og oppfølging" forutsetter enda større offentlig ressursbruk til tilsyn med en næring som flertallet ikke vil ha og som veterinærfaglige råd anbefaler avvirket.

NOAH bemerker at tiltaket "beskytte naturmangfoldet" isolert sett er meningsfylt, men på ingen måte rettfærdiggjør en "utvikling" av pelsdyrnæringen i Norge.

Når bærekraftig utvikling for dyrehold skal drøftes i en rapport, forventer NOAH at fokuset skal være rettet på selve dyrene. Fokus i NOU 214:15 er etter NOAHs oppfatning først og fremst på næringen. Muligheter for at nye driftsformer kan gi løft for pelsdyrnæringens image/ansikt utad belyses. Dette går på bekostning av fokus på pelsdyrene, og hvordan man best avhjelper deres nåværende lidelser.

Det er disrespekt for politisk prosess, faglige råd og opinion at tiltakene for "bærekraftig utvikling" i NOU (2014:15) på vesentlige punkter er nøyaktig de samme som Dyrevelferdsmeldingen (2002-2003) foreslo med tiårsfrist for gjennomføring - med det unntak at NOU (2014:15) ikke setter noen

frist. Konsekvensene av å fortsette pelsdyrhold - for dyrene, for samfunnet, for Mattilsynets ressursbruk og for lovverkets troverdighet - belyses ikke.

9 Styrt avvikling^{a)}

NOAH er naturligvis enig med de av Pelsdyrutvalgets medlemmer som har stemt for styrt avvikling av pelsdyrholdet. Imidlertid er det vesentlige problemer med hvordan utvalget har utredet dette alternativet, og hvordan NOU (2014:15) legger urimelige føringer og kunstige hindringer i veien for dette handlingsalternativet.

Til 9.2.1 Om et forbud kan hjemles i Dyrevelferdsloven

Først vil NOAH presisere noen forhold rundt dommen i Eidsivating lagmannsrett. Dyrebeskyttelsens intensjon var å gå til sak mot næringen som helhet, da de ble nektet dette ble to tilfeldige bønder plukket ut. Pelsdyrbøndene anførte at de drev etter reglene. Siden det ikke var reglene i seg selv som var under rettslig prøving og dyrevelferdsloven etter dette er endret, er denne saken derfor lite egnet til å uttale seg om pelsdyrholdet opp mot dagens Dyrevelferdslov. Imidlertid er det flere forhold ved saken som bør nevnes:

Herredsretten anførte bl.a. at "De etisk/moralske hensyn er ikke enerådende. De må balanseres mot menneskets interesser i å utnytte dyrene til egne behov (...) Det må foretas en interesseavveining for å avgjøre hvor langt mennesker kan gå på dyrenes bekostning (...) I buranlegg som Wilbergs og Bråtens er pelsdyrenes, rev, mink og ilder, bevegelsesfrihet og muligheter ellers for å leve etter `naturgjeven trong` sterkt begrenset."¹⁰¹

NOAH bemerker at problemene retten nevner fortsatt er gjeldende, mens nettopp "menneskets interesser" siden 1999 har gått enda sterkere i retning av at samfunnet ikke anser pelsdyroppdrett som aktverdigg - og dette bør få følger for interesseavveiningen.

Lagmannsretten anførte bl.a. at "Lagmannsretten legger til grunn at pelsdyroppdrett av rev og mink skjer på en måte som er i strid med dyrenes opprinnelige og grunnleggende behov (...) Retten er (...) enig i at dersom en kun la en etisk betraktning til grunn for vurderingen av pelsdyroppdrett, så ville en slik virksomhet vanskelig kunne aksepteres."¹⁰²

Nå er Pelsdyrutvalget bedt av politisk ledelse å gjøre nettopp en etisk vurdering. Skal noe fra Eidsivating Lagmannsrett anses aktuelt for NOU (2014:15) bør det nettopp være uttalelsen om etikk. Dyrevelferdsloven er ny (og skjerpet), kunnskapen om dyrenes behov er økt, veterinærfaglige råd er tilkommet - men det etiske problemet er det samme som i 1999.

NOAH vil videre kommentere Pelsdyrutvalgets drøfting av hvordan pelsdyroppdrett eventuelt kunne gjøres ulovlig. Åpenbart kan man gjøre dette på flere måter - enten ved eksplisitt forbud i lov eller forskrift, eller ved skjerpede velferdskrav som avviker burdrift (og dermed pelsdyrhold).

¹⁰¹ Rettsbok Eidsvoll herredsrett sak nr. 98 – 351 A og 98 – 352 A

¹⁰² Eidsivating lagmannsrett ankesak 99 – 00306 A og 99 – 00307 A.

NOU (2014:15) nevner, men "går ikke inn på" om Dyrevelferdslovens §22 som skal "sikre at dyr holdes i miljø som gir god velferd ut fra artstypiske og individuelle behov, herunder gi mulighet for stimulerende aktiviteter, bevegelse, hvile og annen naturlig atferd", kan gi hjemmel for forbud mot "avl, oppdrett og hold" av pelsdyr. NOU (2014:15) burde imidlertid ha presisert at det naturligvis likevel uten problemer er hjemmel i § 22 for forbud mot burdrift med rev og mink.

NOAH vil samtidig henlede oppmerksomheten på Produksjonsdyrforskriften.¹⁰³ §7 sier: "Dersom et dyr holdes varig eller regelmessig bundet eller innesperret, skal det gis nok plass i forhold til viktige artsspesifikke og individuelle fysiologiske og atferdsmessige behov." §2 presiserer at forskriften også gjelder dyr holdt for "pels", og at "Bestemmelsene i denne forskriften skal gjelde framfor bestemmelser i forskrifter om velferd for særskilte dyrearter som stiller svakere krav til dyrevelferden enn denne forskriften." Med bakgrunn i Produksjonsdyrforskriften, som gjelder over Pelsdyrforskriften, kan det allerede per i dag anses som ulovlig å holde rev og mink i bur.

Eidsivating Lagmannsrett som nevnes i NOU (2014:15) fremførte at "dersom en kun la en etisk betraktning til grunn for vurderingen av pelsdyroppdrett, så ville en slik virksomhet vanskelig kunne aksepteres". Dette er ikke diskutert i NOU (2014:15).

Dyrevelferdslovens §22 kan uten problemer brukes til å forby driftsmåter - f.eks. bur. Denne type regulering av driftsmåte for dyr finnes allerede i andre forskrifter. NOAH poengterer at Produksjonsdyrforskriften §22 kan hevdes å allerede innebære forbud mot hold av rev og mink i bur - og at denne gjelder over Pelsdyrforskriften.

Til 9.2.2 Innskjerping av dyrevelferdskravene slik at næringen nedlegges, er ikke en aktuell framgangsmåte.

NOAH reagerer sterkt på at NOU (2014:15) i 9.2.2. søker å minske handlingsrommet til myndighetene ved å postulere at det "å bevisst stille så strenge krav at produsentene tvinges til å legge ned, er ikke en akseptabel måte å opptre overfor en næring". NOU (2014:15) har på ingen måte begrunnet hvorfor det ikke skulle være "akseptabelt" med strengere dyrevelferdskrav. NOU (2014:15) synes å sette som forutsetning at pelsproduksjonen skal måtte videreføres. Men NOU (2014:15) grunngir ikke hvorfor dette - fra opinionen avvikende - standpunkt er et akseptabelt utgangspunkt. Er dette en akseptabel måte å opptre overfor dyrene og flertallet i opinonen? Pelsdyrutvalgets ubegrunnet moralske imperativ om at det er uakseptabelt overfor næringen å stille dyrevelferdskrav som går utover dens økonomi, fremstår som et forsøk på å låse og innskrenke politikernes handlingsalternativer. I en rekke land som Norge kan sammenligne seg med - f.eks. Sverige og Danmark - har nettopp strengere regler ført til avvikling (reveoppdrett). NOU (2014:15) begrunner på ingen måte at man ikke i Norge skulle kunne håndtere pelsdyr-spørsmålet på samme måte.

I samme avsnitt fremføres det at det kan "reises spørsmål om eksisterende kunnskap om alternative driftsformer er tilstrekkelig til å utforme nye forskriftskrav". Igjen har NOU (2014:15) et utgangspunkt som om det skulle være lovpålagt å drive med pelsproduksjon i Norge. Det er det ikke. Myndighetene har ingen forpliktelse til å komme med forslag til "alternative driftsformer" for å innføre skjerpede forskriftskrav for dyrenes behov. Myndighetene kan forholde seg til kunnskap om dyrenes behov og stille konkrete krav om at velkjente artstypiske behov skal tilfredsstilles. Myndighetene kan videre

¹⁰³ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-07-03-885?q=produksjonsdyr>

sette eksplisitte forbud mot driftstyper hvor det er kjent at dyrene ikke får tilfredsstilt sine behov - eksempelvis bur. Det finnes en rekke eksempler på slike formuleringer i forskrifter - f.eks. Forskrift om velferd for hest §4: "Ved alt hold og bruk av hest skal det tas hensyn til hestens adferdsmessige, sosiale og fysiologiske behov, og hesten skal beskyttes mot fare for unødig stress, smerte og lidelse. Det skal legges til rette for at hest kan holdes i grupper der beite inngår." Her forskriftsfestes dyrets behov for å være ute og beite, slik at permanent innesperring forbyes.

I en rekke land Norge kan sammenligne seg med har pelsdyroppdrett blitt avvikles gjennom strengere dyrevelferdskrav. NOU (2014:15) begrunner ikke hvorfor dette ikke skulle være "aktuelt" i Norge. Tvert imot fremstår Pelsdyrutvalgets ubegrunnet utsagn på dette punktet som et uakseptabelt forsøk på å låse og innskrenke politikernes handlingsalternativer.

Til 9.2.4 Vurdere om innførsel og omsetning av pelsprodukter bør forbys dersom pelsdyrnæringen avvikles i Norge

I følge NOU (2014:15) mener utvalget at det "vil være konsekvent også å forby annen økonomisk aktivitet basert på samme type produksjon" dersom pelsdyroppdrett avvikles - m.a.o. import og salg. NOAH er enig i at det vil være konsekvent og ønskelig, men presiserer at det på ingen måte er en forutsetning å forberede importforbud for å kunne igangsette avvikling av pelsdyroppdrett. Tvert imot er det en rekke produkter som per i dag er ulovlige å produsere i Norge (f.eks. foie gras fra tvangsforedede ender og gjess), som likevel importeres og selges. Dette er naturligvis et problem, og det er viktig å jobbe med importforbud av varer som ikke tilfredsstiller nasjonal standard for dyrevelferd. Det er likevel ikke et argument for stagnasjon i utvikling av nasjonal standard for behandling av dyr, at man fortsatt importerer varer som man ikke ønsker tillatt produsert. Ny Dyrevelferdslov gir for øvrig klar hjemmel for begrensinger i import basert på dyrevernhensyn.

I sin diskusjon av internasjonal lovlighet av importforbud har NOU (2014:15) ikke tatt høyde for siste års utvikling. EU har på grunnlag av nettopp "public morale" forbudt import av selprodukter, og fikk i 2014 medhold fra WTO i at et slikt forbud var legitimt.¹⁰⁴ GATT var sentralt punkt i vurderingene. Før EU bestemte seg for å harmonisere regelverket på dette punktet, hadde en rekke EU-land innført importforbud. Selsaken gir presedens i WTO, og bekrefter at dyrevelferd og "public morale" er legitime grunner for salgshindrende tiltak. NOU (2014:15)s eksempel fra 2008 vil derfor kunne stille seg annerledes i dag.

Importforbud av pels er et viktig og positivt tiltak som det er hjemmel for i Dyrevelferdsloven dersom pelsdyrholdet avvikles i Norge. Det er imidlertid ingen forutsetning for avvikling. WTOs avgjørelse (2014) i "selsaken" (EU mot Norge/Canada) skaper presedens for at dyrevelferdshensyn og "public morale" er legitime grunner for handelsforbud.

10 Pelsdyrutvalgets anbefalinger^{a)}

NOAH er i utgangspunktet skeptisk til Pelsdyrutvalgets votering over verdispørsmål all den stund det ikke er framlagt en transparent metode for hva som har gjort utslag for denne vurderingen. NOAH mener videre at en avstemning over pelsdyrenes framtid er et politisk anliggende.

¹⁰⁴ <http://www.eubusiness.com/news-eu/wto-norway-canada.w5f>

NOAHs innvendinger til "bærekraftig utvikling" og diskusjon av logiske brister i de foreslåtte tiltak er dekket i kommentar til kapittel 8. NOAH bemerker at NOU (2014:15)s formulering om at tiltak skal etterleves "innen rimelig tid" fremstår ulogisk i lys av at lignende tiltak allerede har vært gjenstand for en tiårsfrist som utløp i 2013.

NOU (2014:15) sier: "Det er imidlertid usikkert om dagens driftsmåter gir en dyrevelferd samfunnet vil akseptere i framtiden". Dette fremstår som en merkelig formulering all den stund det fremstår som sikkert at dagens driftsmåter ikke gir en dyrevelferd samfunnet aksepterer per i dag.

NOAH bemerker at ett av medlemmene som stemte for "bærekraftig utvikling", begrunner dette med at det "ikke er nok faktagrunnlag for å avvikle pelsdyrnæringen" og at vurderingen av formålet - dvs en etisk vurdering av nødvendighet - må gjøres av politikerne. NOAH merker seg at dette medlem i praksis har valgt å stemme blankt i den *etiske vurderingen* utvalget fikk som mandat. NOAH bemerker videre at ingen av medlemmene i utvalget gjennom NOU (2014:15) har godtgjort at det er "nok faktagrunnlag" for å *videreføre* pelsdyrnæringen, og mener derfor at dette vitner om at det er gjort en vurdering på ulikt grunnlag av de to alternativene.

NOAH vil oppfordre regjering og Stortinget til å se svakhetene i voteringen fra pelsdyrutvalgets medlemmer. Det skal være de folkevalgte - med respekt for opinion og dyrenes velferd - som har mandat til å avgjøre pelsdyrenes framtid.

11 Økonomiske og administrative konsekvenser^{a)}

NOU (2014:15) har ikke vurdert konsekvensene av å la pelsdyrnæringen fortsette. Ved fortsatt pelsdyrhold vil samfunnet belastes økonomisk med videre intensiv tilsynsvirksomhet og fortsatte (og eventuelt økte) midler til næringen og eventuell forskning.

De ikke-økonomiske konsekvensene for dyrene, samfunnet, naturmiljøet og ressurser til tilsyn og forskning til gode for andre dyr, behandles verken her eller i andre deler av NOU (2014:15).

NOU (2014:15) underslår kostnadene ved fortsatt pelsdyrhold - spesielt konkurransen om ressurser til tilsyn med og forskning på dyrevelferd for andre arter.

Avslutning

NOAH vil avslutningsvis takke for muligheten til å svare på høring, og anmode regjering og Stortinget om å vektlegge dyrenes velferd og adferdsbehov, samt veterinærfaglige råd, i langt større grad enn det som er gjort i NOU (2014:15), i sin kommende vurdering av pelsdyrenes framtid.

Med hilsen

NOAH - for dyrs rettigheter

v/ Siri Lervik, veterinær og Siri Martinsen, veterinær